Porezne oaze u kontekstu suvremenog poslovanja

Lukšić, Vedran

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:479128

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-24**

Repository / Repozitorij:

Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

VEDRAN LUKŠIĆ

POREZNE OAZE U KONTEKSTU SUVREMENOG POSLOVANJA

Diplomski rad

Pula, 2021.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

VEDRAN LUKŠIĆ

POREZNE OAZE U KONTEKSTU SUVREMENOG POSLOVANJA

Diplomski rad

JMBAG: 0303030498
Studijski smjer: Financijski management
Predmet: Porezno računovodstvo
Znanstveno područje: Područje društvenih znanosti
Znanstveno polje: Ekonomija
Znanstvena grana: Računovodstvo
Mentor: Izv. prof. dr. sc. Ksenija Černe

Pula, rujan, 2021.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani, Vedran Lukšić, kandidat za magistra poslovne ekonomije, smjera Financijski management, ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

Vedran Lukšić

U Puli, 24.rujna 2021. godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Vedran Lukšić, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom „Porezne oaze u kontekstu suvremenog poslovanja“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama. Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 24.rujna 2021.

Potpis

Sadržaj

1. Uvod ... 1

1.1. Predmet istraživanja ... 1

1.2. Svrha i cilj istraživanja ... 1

1.3. Metode istraživanja ... 1

1.4. Struktura rada ... 1

2. Definiranje i klasifikacija poreza ... 3

2.1. Porezi i oprezivanje – definiranje i povijesni razvoj ... 3

2.2. Današnji porezni sustav i njegova obilježja ... 5

2.3. Podjela poreza ... 7

2.4. Načela i učinci oporezivanja ... 8

3. Porezne oaze – teorijski okvir ... 12

3.1. Porezne oaze – definiranje i povijest nastanka ... 12

3.2. Karakteristike i obilježja poreznih oaza ... 15

3.3. Vrste i popis poreznih oaza ... 17

3.4. Rizik od nadležnosti i popis/liste poreznih oaza u svijetu ... 19

3.5. Učinci poreznih oaza ... 22

3.5.1. Pozitivni učinci poreznih oaza ... 22

3.5.2. Negativni učinci poreznih oaza ... 24

3.6. Budućnost poreznih oaza ... 25

4. Porezna evazija – Izbjegavanje porezne obveze ... 27

4.1. Porezna evazija – definiranje i pojmovno određenje ... 27

4.2. Oblici porezne evazije ... 28

5. Offshore financijski centri i offshore kompanije – Definiranje i poslovanje.... 30

5.1. Definiranje financijskih offshore centara i offshore kompanija..... 30

5.2. Povjesni razvoj financijskih offshore centara 33

5.3. Poslovanje offshore kompanija u offshore centrima..... 35

6. Međunarodne institucije koje vrše nadzor nad poreznim oazama..... 37

6.1. Međunarodni monetarni fond..... 37

6.2. Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) 38

6.3. Grupa za financijsku akciju protiv pranja novca (engl. Financial Action Task Force –FATF)..... 40

6.4. Radna skupina G - 20..... 42

7. Najpoznatiji slučajevi (afere) poreznih oaza..... 45

7.1. Afera "Paradise Papers"..... 45

7.2. Afera „Panama Papers“..... 47

8. Porezna evazija i izbjegavanje plaćanja poreza u RH..... 50

8.1. Zastupljenost porezne evazije i izbjegavanja plaćanja poreza 50

8.2. Porezna evazija poreza na dohodak, poreza na dobit i porezna na dodanu vrijednost..... 52

8.3. Načini sprječavanja porezne utaje u Hrvatskoj 54

9. Zaključak..... 58

10. Literatura..... 61

11. Popis tablica 67

12. Sažetak..... 68

13. Abstract..... 69

1. Uvod

1.1. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja ovog diplomskog rada su porezne oaze. Objašnjava se teorijski okvir poreznih oaza, te se istražuju učinci poreznih oaza u kontekstu suvremenog poslovanja. Osim navedenog istražuje se i buduće poslovanje u poreznim oazama.

1.2. Svrha i cilj istraživanja

Svrha ovog istraživanja poreznih oaza u kontekstu suvremenog poslovanja je teorijski doprinos i bolje razumijevanje njihovih pozitivnih i negativnih učinaka u suvremenom poslovanju. Poseban naglasak je na razumijevanju negativnih učinaka koji su brojniji u odnosu na pozitivne učinke, jer nanose štete brojnim gospodarstvima. Često su negativni učinci povezani sa brojnim aferama, koje javnost strogo osuđuje jer u njima sudjeluju vrhovnici vlada i političari koji svojim nemoralnim postupcima izbjegavanja porezne obveze nastoje uvećati svoje bogatstvo, na štetu siromašnih.

1.3. Metode istraživanja

Prilikom izrade rada korištene su razne metode istraživanja, a to su metoda analize i sinteze, povijesna metoda, metoda deskripcije, te metoda komparacije.

1.4. Struktura rada

Rad se osim uvoda i zaključka, sastoji od sedam glavnih poglavlja. Nakon uvoda, u drugom poglavlju će biti izvršeno definiranje i klasifikacija poreza. Za potrebe navedenog

najprije se objašnjava i definira oporezivanje i porezi, zatim današnji porezni sustav i njegova obilježja, podjela poreza, te načela i učinci oporezivanja.

U trećem dijelu rada će biti prikazan teorijski okvir poreznih oaza. Najprije će se iste definirati i prikazati njihova povijest nastanka, a zatim će biti objašnjene karakteristike i obilježja poreznih oaza, vrste i popis poreznih oaza, rizik od nadležnosti i popis/liste poreznih oaza u svijetu, pozitivni i negativni učinci, te budućnost poreznih oaza.

U četvrtom dijelu rada će biti riječi o izbjegavanju porezne obveze ili poreznoj evaziji. Najprije se definira porezna evazija, a zatim njeni pojavni oblici.

Peti dio rada u fokusu ima definiranje i objašnjavanje poslovanja offshore financijskih centara i offshore kompanija. Analizira se povijesni razvoj financijskih offshore centara, te poslovanje offshore kompanija u offshore centrima.

Šesto poglavlje analizira međunarodne institucije za nadzor poreznih oaza. Za potrebe ovoga rada odabrane institucije su Međunarodni monetarni fond (MMF), Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD), Grupa za financijsku akciju protiv pranja novca (engl. Financial Action Task Force –FATF), te Radna skupina G – 20.

Sedmo poglavlje prikazuje najpoznatije slučajeve ili afere poreznih oaza. Opisuju se dvije najpoznatije afere, afera "Paradise Papers", i afera „Panama Papers“.

U osmom poglavlju objašnjava se porezna evazija i izbjegavanje plaćanja poreza u Republici Hrvatskoj. Najprije će biti riječi o zastupljenosti porezne evazije i izbjegavanja plaćanja poreza, zatim se analizira porezna evazija poreza na dohodak, poreza na dobit i porezna na dodanu vrijednost, te načini sprječavanja porezne utaje u Hrvatskoj.

2. Definiranje i klasifikacija poreza

Ovo poglavlje se bavi porezima, njihovim definiranjem i klasificiranjem po vrstama. Najprije će biti definirani porezi i njihov povijesni razvoj, zatim će biti objašnjen današnji porezni sustav i njegova obilježja, podjela poreza, te načela i učinci oporezivanja.

2.1. Porezi i oporezivanje – definiranje i povijesni razvoj

Porezi su „prisilna davanja koja nepovratno umanjuju ekonomsku korist poreznog obveznika a da pri tome izostaje izravna ekonomska protuusluga. Suvremena država poznaje niz poreznih oblika kojima je omogućeno oporezivanje svih pokazatelja ekonomske snage.“[1] Oblici poreza se klasificiraju unutar poreznog sustava svake države. Porezi su važni jer se putem njih ostvaruju državni prihodi, koji uz ostale proračunske izvore pune državni proračun, a ubiru se na temelju vlastitih aktivnosti države i njenog suvereniteta, od stanovništva kroz porez na dohodak, od pravnih osoba kroz porez na dobit, te od užih i širih političko teritorijalnih jedinica. Njihova svrha je rashodovne prirode, namjenska (utvrđen je javni rashod) ili pak nenamjenska (kada nije poznato za koji javni rashod će biti utrošeni prihodi od oporezivanja). Postupak primjene porezne stope kod određene vrste poreza naziva se oporezivanjem. Oporezivanje je pojava koja seže u daleku prošlost, jer su se počeli razvijati paralelno sa razvojem civilizacija, u starom vijeku, kada su se javne potrebe zadovoljavale darovima, ali i oporezivanjem u naturi, s ciljem podmirivanja i održavanja vojske, ratnih pohoda, kao i za izgradnju raznih obrambenih objekata i hramova, te za navodnjavanje. U antičkoj Grčkoj pojavilo se progresivno oporezivanje, bogate vlastele koja se bavila trgovinom, te korištenjem mostova i luka za uvoz i izvoz., dok su siromašni stanovnici bili oslobođeni od poreznih nameta. Razdoblje Rimske Republike obilježeno je oporezivanjem trgovačkih aktivnosti i plaćanjem carina. U srednjem vijeku prevladava feudalizam, u kojem se oporezivalo u

[1] Financijski klub, Porezna evazija, 2017., dostupno na: http://finance.hr/porezna-evazija/ (13.05.2021.)

poljoprivrednim dobrima (u desetinama proizvedene robe). „Porezni sustavi, koji su se tijekom povijesti izmjenjivali, prije su izraz, odnosno pokazatelji političkih, društvenih i ekonomskih postojećih odnosa i dostignute razine razumijevanja funkcioniranja javnih financija, nego što su bili pokretači povijesnih događaja. Ili, drugačije rečeno, porezni sustavi ponekad su bili povodi, ali mnogo rjeđe uzroci propadanja kraljevstava, društvenih nemira, pobuna i ustanaka, izbijanja ratova ili revolucija. Oni su češće pokazatelji unutarnjih društvenih, ekonomskih i političkih odnosa i interesa, nego što su njihovi uzročnici.“[2] Kako su se razvijala društva, tako se razvijalo i oporezivanje, koje veću značajnost prima tek u novije, suvremenije doba, koje obilježava razvoj kapitalizma. U liberalnoj fazi razvoja kapitalizma do izražaja dolazi doktrina Adama Smitha, koji je razvio politiku slobodnog tržišta kroz Laissez faire, pri kojoj državna intervencija na slobodnom tržištu treba biti što manja. Smith je razvio i načelo koristi u oporezivanju prema kojem „podanici svake države trebaju pridonositi uzdržavanju države što je više moguće, u skladu sa svojim mogućnostima; to jest, u skladu s prihodima što ih uživaju pod zaštitom države. Rashodi države za pojedince velikog naroda jesu poput rashoda uprave za zajedničke zakupnike velikog posjeda, koji su svi obvezni pridonositi sukladno svojim udjelima u posjedu. U pridržavanju ili zanemarivanju toga načela sadržano je ono što se naziva jednakošću ili nejednakošću oporezivanja.“[3] Kako su rasla gospodarstva, tako je došlo i do rasta javnih potreba, pa su porezni sustavi osim fiskalnih ciljeva počeli imati i ekonomske, obrazovne, zdravstvene, demografske i druge funkcije. U skladu sa navedenim potrebno je istaknuti osnovne ciljeve oporezivanja.

Ciljevi oporezivanja su slijedeći:

- politički ciljevi: postizanje željenih učinaka u odnosu na druge države, očituje se kao stimuliranje u određenim djelatnostima (npr. poljoprivreda);
- ekonomski ciljevi: utjecaj na strukturu gospodarskog razvoja, uvoz, izvoz, monetarnu politiku (neoporezivost izvoza);
- socijalni ciljevi: promjena socijalne strukture stanovništva (npr. olakšice za obitelji);

[2] Balog, A., Lešić, D., Temelji poreznog sustava: priručnik za studente, Veleučilište Baltazar, Zaprešić, 2021., str. 28.-29., dostupno na: https://www.bak.hr/datastore/file/1813/Antal-Balog-i-Dario-Lesic-Temelji-poreznog-sustava-prirucnik-za-studente.pdf (16.05.2021.)
[3] Ibidem, str. 29.

- pedagoški ciljevi: mijenjanje navika stanovništva (npr. dodatno oporezivanje štetnih proizvoda, duhana, alkohola);
- demografski ciljevi: utjecaj na demografsku strukturu stanovništva (npr. prirodni prirast);
- ekološki ciljevi: utjecaj na zaštitu čovjekove okoline."[4]

Navedeni ciljevi oporezivanja utječu na reguliranje ekonomskih i socijalnih odnosa u nekoj državi. Postojanje poreza i oporezivanje zahtjeva formiranje poreznog sustava neke države. U nastavku će biti riječi o današnjem poreznom sustavu i njegovim obilježjima.

2.2. Današnji porezni sustav i njegova obilježja

Porezni sustav čini ukupnost poreznih oblika putem kojih se provodi porezna politika u nekoj određenoj državi. Svaka država ima svoj porezni sustav, stoga ne postoje države koje imaju identične porezne sustave.[5] Današnji porezni sustavi su složenije i pravedniji u odnosu na nekadašnje oporezivanje, pa imaju i brojna obilježja.

„Porezni sustavi suvremenih razvijenih kapitalističkih država imaju sljedeća opća obilježja:

- porezna obveza je opća za sve fizičke i pravne osobe,
- unaprijed su utvrđena pravila razreza porezne obveze,
- postoji veći broj poreznih oblika,
- porezno opterećenje se postupno povećava kako se povećava ekonomska snaga poreznih obveznika,
- najveći dio javnih prihoda ostvaruje se naplatom poreza,
- porezni sustavi različitih država teže svojoj harmonizaciji,
- porezni sustavi imaju fiskalne i nefiskalne ciljeve,
- visoka učinkovitost i izdašnost poreznih sustava,

[4] Klier, D., Aktualna problematika otkrivanja, prijavljivanja i procesuiranja utaja poreza – državnoodvjetnički aspekt, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Vol. 14 No. 2, 2007., (785.-800.), str. 788., dostupno na: www.hrcak.srce.hr (17.05.2021.)
[5] Jurković, P., Javne financije, Masmedia, Zagreb, 2002., str. 47.

- orijentirani su prema načelu pravednosti.“[6]

Porezni sustavi su u svakoj državi utemeljeni na težnjama da slijede prethodno navedena obilježja poreznog sustava, te su regulirani poreznim zakonima. Neki od Zakona koji reguliraju porezni sustav u Republici Hrvatskoj su Opći porezni zakon[7], Zakon o porezu na dohodak[8], Zakon o porezu na dobit[9], Zakon o posebnom porezu na duhanske proizvode[10], te drugi zakoni. Osim Zakona u regulaciji poreznog sustava Republike Hrvatske nalaze se još Uredbe zakona, Pravilnici i Odluke gradova/općina o gradskim/općinskim porezima.

Porezni sustav Republike Hrvatske je složen te ga čine slijedeće skupine i u njima pripadajuće vrste poreza:

- „državni porezi: porez na dobit, porez po tonaži broda, porez na dodanu vrijednost, trošarine i posebni porezi, trošarinski sustav oporezivanja alkohola, alkoholnih pića, duhanskih prerađevina, energenata i električne energije, posebni porez na motorna vozila, posebni porez na kavu i bezalkoholna pića, porez na premije osiguranja od automobilske odgovornosti i premije kasko osiguranja cestovnih vozila,
- županijski porezi: porez na nasljedstva i darove, porez na cestovna motorna vozila, porez na plovila, porez na automate za zabavne igre,
- gradski ili općinski porezi: prirez porezu na dohodak, porez na potrošnju, porez na kuće za odmor, porez na tvrtku ili naziv, porez na korištenje javnih površina,
- zajednički porezi: porez na dohodak, porez na promet nekretnina,

[6] Balog, A., Lešić, D., op.cit., str. 29.
[7] Opći porezni zakon, pročišćeni tekst zakona, NN 115/16, 106/18, 121/19, 32/20, 42/20, dostupno na: https://www.zakon.hr/z/100/Op%C4%87i-porezni-zakon (17.05.2021.)
[8] Zakon o porezu na dohodak, pročišćeni tekst, NN 115/16, 106/18, 121/19, 32/20, 138/20, dostupno na: https://www.zakon.hr/z/85/Zakon-o-porezu-na-dohodak (17.05.2021.)
[9] Zakon o porezu na dobit, pročišćeni tekst zakona, NN 177/04, 90/05, 57/06, 146/08, 80/10, 22/12, 148/13, 143/14, 50/16, 115/16, 106/18, 121/19, 32/20, 138/20, dostupno na: https://www.zakon.hr/z/99/Zakon-o-porezu-na-dobit (17.05.2021.)
[10] Zakon o posebnom porezu na duhanske proizvode (pročišćeni tekst), NN 136/2002, dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2002_11_136_2195.html (17.05.2021.)

- porezi na dobitke od igara na sreću i naknade na priređivanje igara na sreću: porez na dobitke od lutrijskih igara na sreću i naknada za priređivanje igara na sreću, naknade za priređivanje igara na sreću u kasinima, porez na dobitke od igara klađenja i naknade za priređivanje igara klađenja, naknade za priređivanje igara na sreću na automatima, naknada za priređivanje prigodnih jednokratnih igara na sreću, naknada Hrvatskom crvenom križu iz fonda nagradne igre i obveza po osnovi sredstava ostvarenih na javnom natječaju prodajom nepodijeljenih nagrada.“[11]

Prema navedenoj strukturi poreznog sustava Republike Hrvatske jasno se može utvrditi da je u njemu prevladavaju brojni porezi, koji su klasificirani u četiri skupine (vrste): državne, županijske, gradske/općinske, zajedničke te poreze na dobitke od igara na sreću i naknade na priređivanje igara na sreću. Porezi unutar poreznog sustava se klasificiraju prema svojim vrstama, kako je prikazano za porezni sustav Republike Hrvatske, ali koje se mogu podijeliti na više načina. U nastavku će biti riječi o podjeli poreza.

2.3. Podjela poreza

Osnovni načini podjele poreza su slijedeći:

- „prema vrsti porezne osnovice (npr. porez na dohodak, porez na potrošnju),
- prema razini državne vlasti kojoj pripada porezni prihod (npr. državni porezi, županijski porezi),
- prema tome koje kategorije stanovnika više opterećuju, pa se takva podjela naziva podjelom poreza po učinku (tu spadaju npr. progresivni ili regresivni porezi),
- izravni i neizravni:
- izravni porezi su oni koje uplaćujemo osobno ili ih za nas uplaćuje poslodavac u državnu blagajnu; ti se porezi zaračunavaju u određenom postotku na naš

[11] Jančijev, Z., Supić, J., Hrvatski porezni sustav – priručnik/brošura, Ministarstvo financija i Porezna uprava Republike Hrvatske, Zagreb, 2016., str. 5.-288., dostupno na: https://www.porezna-uprava.hr/HR_publikacije/Prirucnici_brosure/PorezniSustav_2012.pdf (21.05.2021.)

dohodak ili imovinu i po pravilu se ne mogu prevaliti na drugoga; to znači da onaj tko porez plaća, porez i snosi. Izravni su porezi, na primjer, porez na dohodak koji plaćamo iz plaće, autorskog honorara ili obrta, porez na dobit koji plaćaju poduzeća.

- Neizravne poreze ne snosi onaj tko ih uplaćuje u državni proračun, već ih najčešće prevaljuje na druge. Porezni obveznici neizravnih poreza kroz cijenu svojih dobara i usluga prevaljuju teret tih poreza na krajnjeg potrošača, tj. na građane. Najpoznatiji neizravni porez je porez na dodanu vrijednost (PDV).“[12]

U ostvarivanju državnih prihoda najvažniji su izravni (npr. porez na dohodak, porez na dobit) i neizravni porezi (npr. porez na dodanu vrijednost). U nastavku će biti riječi o učincima i načelima oporezivanja.

2.4. Načela i učinci oporezivanja

Današnji porezni sustavi su previše složeni i netransparentni, te bi trebali biti jednostavniji, a da bi to postali potrebno je oblikovati rješenja i mjere porezne politike temeljene na načelima oporezivanja. Povijesno gledano najveći utjecaj kod podjele načela oporezivanja imao je Adam Smith.

Smithova načela oporezivanja su slijedeća:

- „načelo jednakosti (porez se mora utvrditi sukladno mogućnostima plaćanja ili poreznom kapacitetu);
- načelo određenosti (obveznik mora točno znati koji porez mora platiti, što znači da zakon mora biti jasan i svakome dostupan);
- načelo prikladnosti (porez se mora plaćati na način i u vrijeme što odgovara obvezniku), te

[12] Institut za javne financije, Uvod o porezima: porezni vodič, 2007., str. 2.-3., dostupno na: http://www.ijf.hr/porezni_vodic/1-07/1.pdf (21.05.2021.)

- načelo ekonomičnosti (troškovi naplate moraju stajati u razumnom omjeru spram primitaka).“[13]

Navedena načela bi se trebala provoditi na učinkovit način, ali danas je njihova učinkovitost upitna jer se njihovo teorijsko razmatranje sukobljava sa praksom. Kako je prethodno navedeno porezi se trebaju ubirati prema načelu jednakosti, u skladu sa mogućnostima plaćanja, međutim, danas navedeno načelo nije usklađeno sa narodnim dohotkom i ekonomski razvojem, te ne prevladava pravednost oporezivanja. Zbog neprikladnih poreznih sustava, i visokih poreznih stopa u istima, najveće gubitke osjećaju siromašni, dok bogati postaju još bogatijima pa se na takav način produbljuje jaz siromaštva. Oporezivanje bi prema Adolfu Wagneru trebalo biti pravedno, međutim, danas to nije slučaj.

„Adolf Wagner, njemački fiskalni ekonomist postavio sljedeća porezna načela:

- financijska (porezi moraju biti dovoljni, tj. izdašni i elastični) – prema ovom načelu oporezivanje bi trebalo biti proporcionalno s ciljem financiranja javnih usluga, a preraspodjela dohotka ostaje nepromijenjena,
- ekonomska (izbor poreznog izvora i izbor vrste poreza),
- socijalno-politička (porezi moraju biti pravedni, tj. općeniti i ravnomjerni) – ovo načelo zahtjeva progresiju s ciljem smanjenja nejednakosti dohotka; Wagner je smatrao da će razvoj suvremenog društva utjecati na pojačan politički pritisak na društveni progres, pri čemu bi se progresivnim oporezivanjem povećalo izdavanje za socijalne namjene;
- porezno-tehnička (načelo određenosti i zakonitosti, ugodnosti i ekonomičnosti razreza i naplate).“[14]

Načelo pravednosti i jednakosti je zaživjelo pojavom pod teorijom A. C. Pigoua, koji se zalagao za pravednu raspodjelu oporezivanja dohotka, s naglaskom na primjenu progresivnog poreza kojim će se pojačano oporezivati luksuzna dobra. Teorija Pigoua je

[13] Bejaković, P, Hoćemo li uistinu stvoriti jednostavan porezni sustav?, Institut za javne financije, Porezni vjesnik 5/2015., str. 74., dostupno na: https://www.ijf.hr/upload/files/file/PV/2015/5/bejakovic.pdf (21.05.2021.)
[14] Ibidem, str. 77.-78.

postavila temelje današnjoj teoriji načela optimalnog oporezivanja, ali se ista odvija jako sporo. „U Hrvatskoj se poreznim načelima bavilo više autora, poput Antuna Nagya (1774 - 1828), profesora na Kraljevskoj akademiji u Zagrebu i Ivana Nepomuka Henfnera, profesora političkih znanosti na istoj akademiji. Osobito valja istaknuti Antuna Ferdinanda Àlbelyja (1794-1875), profesora političko-kameralne nauke na zagrebačkom Juridičkom fakultetu. Àlbely, nastavljajući se na Smitha, navodi načela oporezivanja u radu *Rudimenta politicae universalis aerarii* (Osnove opće financijske znanosti), priređenom za tisak 1824. i objavljenom tek 1996. godine. Àlbely u 7. paragrafu navodi kako se u izdatke države ne smije uračunati ništa što ne zahtijevaju njezini ciljevi; nadalje, ništa što se ne spaja s konceptom javne dobrobiti ne smije se ubrajati u ciljeve države ili sredstva nužna za njihovo postizanje i, napokon, upravljači ne smiju prihvatiti nikakva usmjerenja na te ciljeve i sredstva ako ih ne provode uz najveću moguću štedljivost, povezanu s pouzdanošću i trajnošću sredstava. Osim povijesne vrijednosti, Àlbelyeva načela imaju vrlo aktualno značenje i u današnjim uvjetima.“[15] Osim navedenih autora, za Hrvatsku je važan autor Stjepan Pasolović, koji je napisao knjigu o javnim financijama u Hrvatskoj, u kojoj je razvio svoja načela oporezivanja, a to su načelo pravednosti (prema kojem porezi trebaju biti pravedni na način da svaki porezni obveznik doprinosi u jednakoj mjeri, u skladu sa zakonskim određivanjem porezne obveze), načelo narodnog gospodarstva (ako se provodi načelo pravednosti tada će gospodarstvo imati manje štete u imovini, te da temelj za oporezivanje bude dohodak, ali ne i imovina) i načelo financijske politike (prikupljeni porezi trebaju biti dovoljni za pokrivanje državnih potreba). Bez obzira na navedena načela, suvremeno društvo se susreće sa sve većim nejednakostima, koje zahtijevaju prilagođavanje i reforme poreznih sustava s ciljem oporavka gospodarstva, posebno u ovom teškom kriznom vremenu.

„Premda se gospodarski uvjeti u posljednje vrijeme popravljaju, Europska se unija i dalje suočava s posljedicama krize, uključujući nedostatna ulaganja i sve veće nejednakosti. Zbog toga brojni građani u EU-u zahtijevaju da se veća pažnja posveti socijalnoj pravdi. Oporezivanje je ključan čimbenik za izgradnju pravednog društva i snažnog gospodarstva. Njime se mogu ukloniti nejednakosti, ne samo pružanjem potpore

[15] Ibidem, str. 81.

društvenoj mobilnosti, već i smanjenjem tržišne dohodovne nejednakosti. Nadalje, porezna politika može snažno utjecati na odluke o zapošljavanju, razine ulaganja i spremnost poduzetnika na širenje poslovanja, a sve to može dovesti do većeg rasta.“[16] Učinci oporezivanja bi trebali biti pozitivni, odnosno trebali bi utjecati na rast blagostanja i životnog standarda, rast gospodarstva uslijed smanjenja nejednakosti, rast zaposlenosti, ulaganja te rasta poduzetničkih aktivnosti, međutim tu se mogu pojaviti i negativni učinci.

Pojavnost negativnih učinaka oporezivanja povezuje se sa karakteristikom poreza – poreza kao prisilnog plaćanja, koje je zakonski određeno, te se mora plaćati. Zbog navedenog dolazi do nezadovoljstva poreznih obveznika, koji često podliježu izbjegavanju plaćanja poreza ili porezne evazije. Države u kojima prevladavaju pogodnosti izbjegavanja plaćanja poreza ili pak plaćanja minimalnih ili nultih poreznih stopa, nazivaju se porezne oaze. Više o poreznim oazama biti će u slijedećem poglavlju, dok će detaljnije objašnjenje porezne evazije biti prikazano u četvrtom poglavlju.

[16] European Commission, Tematski informativni članak o Europskom semestru: Oporezivanje, 2017., str. 1., dostupno na: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/file_import/european-semester_thematic-factsheet_taxation_hr_0.pdf (21.05.2021.)

3. Porezne oaze – teorijski okvir

Ovo poglavlje u fokusu ima porezne oaze, koje će biti teorijski analizirane, s posebnim osvrtom na kontekst njihovog suvremenog poslovanja. Najprije se definiraju porezne oaze i povijest njihova nastanka, zatim se objašnjavaju karakteristike i njihova obilježja, vrste i popis poreznih oaza, rizik od nadležnosti i popis/liste poreznih oaza u svijetu, učinci poreznih oaza (pozitivni i negativni), te budućnost poreznih oaza.

3.1. Porezne oaze – definiranje i povijest nastanka

Za izbjegavanje poreznih obveza ili plaćanje istih po jako niskim stopama pogodne su porezne oaze. Porezne oaze se definiraju kao „svako mjesto u kojem su novac ili dohodak sigurni, privatni i oslobođeni poreza, ili se na to plaća malene poreze. Zemlje s visokim poreznim opterećenjem, želeći privući dio svjetskog novca u svoje su zakone morale ugraditi pojedine odredbe o poreznim utočištima.“[17] Porezne oaze omogućavaju poreznim obveznicima mogućnosti za izbjegavanje poreza i tajnost. Tajnost služi za prikrivanje podrijetla prihoda od ilegalnih i kriminalnih radnji. Institucije Europske unije, poput Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) i Grupe za financijsku akciju protiv pranja novca (FATF), su usvojile popis takvih područja te u istima izvode akcije zaustavljanja štetnih poreznih praksi koje nastaju zbog neslaganja između globalnog dosega financijskih tokova i zemljopisno ograničenog opsega jurisdikcija, podudarnih ili unutar nacionalnih granica.

Postojanje poreznih oaza nije novost, jer se njihova pojava veže uz same početke ljudske civilizacije. Od uvijek su ljudi izbjegavali plaćanje poreza. Primjerice još vrijeme Rimskog Carstva, porezni obveznici su radije prelazili kod neprijatelja. Sedmo i osmo stoljeće je obilježeno bijegom katolika u islamske zemlje, koje su omogućavale izbjegavanje poreznih obveza. Novije doba povezano je sa prvim poreznim oazama koje su se pojavile

[17] Bejaković, P., Porezna utočišta u svijetu otpornija nego što se prije vjerovalo, Porezni vjesnik 3/2013., (70.-78.), str. 73., dostupno na: https://www.ijf.hr/upload/files/file/PV/2013/3/bejakovic.pdf (20.05.2021.)

u Americi. Izraz „porezna oaza“ pojavio se u 19. stoljeću, u New Jerseyu, u kojemu je smanjen porez za pokretanje poslovnih aktivnosti, s ciljem privlačenja što većeg broja poduzetnika. Europu je do 19. stoljeća obilježavalo postojanje visoke porezne opterećenosti, te je tada uvedena progresivna porezna stopa. Nakon Europe, progresivnu poreznu stopu uvodi i Amerika.[18] Uvođenje progresivne porezne stope značilo je manjak prihoda bogatima, pa se većina istih odlučila na prebacivanje svog bogatstva na Bahamsko otočje, koje je bilo porezna oaza, utočište niskih ili nultih poreznih stopa. Nakon Drugog svjetskog rata porezno utočište postaju i Karibi, šezdesetih godina Singapur, a zatim Kajmansko otočje. Za područje Europe značajne porezne oaze su Švicarska, Lichtenstein i Irska. Navedena područja i danas su značajne porezne oaze strancima koji u njima imaju imovinske i kapitalne uloge.[19]

Na području cijelog svijeta bilo je više od dvjesto poreznih oaza, od kojih je dosta njih stavljeno na crnu listu. Uslijed izbijanja financijske krize bile su dužne dati informacije o vlasnicima i računima, pod pritiskom najrazvijenijih svjetskih zemalja, pa je na takav način nekolicina poreznih oaza i nestala, međutim, nisu nestali i financijski dotoci u iste. Bogate se i razvijaju pranjem novca, te su često meta nemoralnim i terorističkim organizacijama, koje preko offshore računa vrše ilegalne radnje.

Danas u svijetu postoji oko 60-ak aktivnih poreznih oaza, koje su teritorijalno smještene najviše na Karibima, u Europi i u Aziji, u kojima offshore račune imaju brojna osiguravajuća društva, banke, investicijski fondovi te oko polovice registriranog brodovlja koje je teže od 100 tona.[20] U Tablici 1. prikazani su iznosi stečenog privatnog bogatstva koje se držalo na računima u poreznim oazama, svjetskih regija, u 2011. godini, izraženo u bilijunima američkih dolara.

[18] Ibidem, str. 71.
[19] Izvor: Izrada autora prema: Sertić, A., Porezne oaze: međunarodno izbjegavanje plaćanja poreza i porezna evazija, Porezni vjesnik 5/2012., (40.-47.), str. 44., dostupno na: https://www.ijf.hr/upload/files/file/PV/2012/5/sertic.pdf (25.05.2021.)
[20] Bejaković, P. Op.cit., str. 76.

Prema prikazanoj Tablici 1. se vidi da Švicarska kao porezna oaza ima najveći udjel u poreznoj vrijednosti sredstava koja su stečena na računima inozemnih klijenata, posebno od onih sa Bliskog Istoka i Afrike, južne Amerike, Azije – Pacifika, te drugih manje značajnih teritorija prikazanih u Tablici 1.

Tablica 1. Steven privatno bogatstvo na računima u poreznim oazama svjetskih regija, u 2011. godini (u bilijunima američkih dolara)

	Odredište								
Izvor bogatstva	Švicarska	Velika Britanija	Kanalski otoci (poglavito Jersey i Guernsey) i Dublin	Luxembourg	Karibi i Panama	Hong Kong i Singapur	SAD (većinom Miami i New York)	Svi drugi (uključivši Dubai i Monako)	Regija ukupno
Sjeverna Amerika	0,04	0,12	0,11		0,39	0,05	0,00	0,02	0,7
Zapadna Europa	0,93	0,15	0,51	0,36	0,13	0,14	0,12	0,22	2,6
Istočna Europa	0,09	0,05	0,04	0,03	0,03			0,03	0,3
Azija- Pacifik	0,23	0,26	0,14	0,06	0,16	0,76	0,20	0,10	1,9
Južna Amerika	0,25	0,03	0,03	0,01	0,25		0,24	0,05	0,9
Bliski Istok i Afrika	**0,56**	**0,33**	**0,21**	**0,04**	**0,06**	**0,06**	**0,04**	**0,22**	**1,5**
Ukupno sredstava	1,2	0,9	1,0	0,5	1,0	1,0	0,6	0,6	7,8

Izvor: Bejaković, P., Porezna utočišta u svijetu otpornija nego što se prije vjerovalo, Porezni vjesnik 3/2013., (70.-78.), str. 76., dostupno na: https://www.ijf.hr/upload/files/file/PV/2013/3/bejakovic.pdf (20.05.2021.)

Nakon Švicarske, najveće udjele svog bogatstva ostvaruje Velika Britanija, Kanalski otoci i Dublin, Karibi, Panama, Hong Kong, Singapur, te Luxembourg. Danas se najvećom poreznom oazom na području Europe predstavlja Irsku. S ciljem boljeg razumijevanja poreznih oaza i poslovanja u njima, u nastavku će biti riječi o njihovim karakteristikama i obilježjima.

3.2. Karakteristike i obilježja poreznih oaza

Porezne oaze imaju brojne karakteristike, ali ono što je svima zajedničko je to da omogućavaju izbjegavanje oporezivanja. Nadalje, njihova obilježja čini nisko (minimalno) ili nulto oporezivanje (potpuno neplaćanje poreza), mogućnost porezne tajne i stvaranje fiktivnog prebivališta što omogućava skrivanje vlasnika. Osim navedenih karakteristika potrebno je naglasiti da je karakteristika poreznih oaza jednostavno osnivanje i vođenje kompanija (lako, brzo, jeftino osnivanje, nepostojanje konfiskatornih poreza potiče porezne obveznike na preseljenje dijela ili potpune imovine, ili poslovne aktivnosti u poreznu oazu), ekonomsko-politička stabilnost i integritet vlade (neovisnost i stabilnost vlade o vanjskim pritiscima), te razvijeno bankarstvo.[21] Razvijenost bankarstva u kontekstu poreznih oaza znači otvaranje računa u poreznim oazama, preko kojih se vrše transferi financijskih sredstava iz jedne banke u drugu. Takvom bankarskom poslovanju pogoduje suvremeno internetsko virtualno poslovanje, za što postoje virtualne poslovnice. Zbog učestalih prevara nad takvim načinom poslovanja vrše se pojačane kontrole poreznih utočišta.

Nadalje, za izbjegavanje plaćanja poreza od strane poduzeća i pojedinaca u poreznim oazama se koriste razne metode, a neke od njih su:

- „Metoda skidanje zarade (eng. *earnings stripping*) – putem uzajamnog kreditiranja tvrtki unutar holdinga ili većeg zaduživanja u državi s višim porezima, dolazi do manjeg zaduživanja u jurisdikciji s nižim porezima.
- Metoda transfernih cijena - osobito se vrši preko kupnje i prodaje “neopipljivog” intelektualnog vlasništva, poput autorskih djela, patenata ili istraživanja i razvoja, kojima je vrlo teško odrediti objektivnu tržišnu vrijednost.
- Metode izbjegavanja plaćanja poreza svojoj zemlji - pojedinci mogu izravno kupovati u inozemstvu dionice ili obveznice, ili položiti novac na inozemne bankovne račune, a potom jednostavno ne prijaviti oporezive dividende i kamate

[21] Nikolić, N., Financijske oaze globalnog svijeta, Ekonomska misao i praksa, Vol. 12, No. 2, 2003., (253 – 272), str. 256., dostupno na: www.hrcak.srce.hr (25.05.2021.)

svojim domaćim vlastima. Mogu se poslužiti i zakladama ili tvrtkama ljuskama kojima upravljaju imenovani direktori stranci, i tako između sebe i svojih poreznih vlasti dodaju još jedan neproziran sloj. Dodatno je moguće poslovima, transakcijama i imovini prikriti tragove koristeći se klasičnim "trianglom": biti rezident jedne, osnovati tvrtku ili zakladu u drugoj, a investirati u trećoj jurisdikciji, od kojih su druge dvije offshore."[22]

- „Izbjegavanje plaćanja poreza postiže se i putem metode ugovorene proizvodnje - kad je podružnica osnovana u zemlji s niskim poreznim opterećenjem i dođe do upućivanja/prijenosa dobiti, može se pojaviti sljedeći problem: ta zemlja s niskim poreznim opterećenjem ne mora biti poželjna za proizvodnju i prodaju proizvoda. Tržište irske podružnice može npr. biti Njemačka u kojoj bi proizvodnja bila vrlo poželjna, no, stjecanje dobiti u Njemačkoj koja ima visoke porezne stope povećava poreznu obvezu. Umjesto toga, irska tvrtka može sklopiti ugovor o proizvodnji s njemačkom, koja će ugovorene proizvode samo proizvoditi po cijeni troška plus marže."[23]

Suvremena karakteristika poreznih oaza je snažna borba EU protiv porezne evazije i financijskog terorizma, zbog čega je pokrenut postupak usvajanja zajedničkog popisa nekooperativnih poreznih jurisdikcija, koji je također presudan za utvrđivanje predstavlja li treća zemlja visok rizik u vezi s pranjem novca, kao dio napora na daljnjem dobrom poreznom upravljanju, i njegova vanjska dimenzija. Vijeće EU je 5. prosinca 2017. usvojilo prvi zajednički popis koji je proizašao iz ocjene trećih zemalja u odnosu na zasebne kriterije."[24] Provodeći postupak ocjenjivanja ažuriran je popis na temelju primljenih obveza, a istovremeno se pregledava zemlje koje još nisu procijenjene. Popise

[22] Bošković, R., Porezne oaze: Na tajnim računima od Paname do Lihtenštajna pohranjeno je 32 bilijuna dolara!, Jutarnji.hr, 2016., dostupno na: https://www.jutarnji.hr/globus/svijet/porezne-oaze-na-tajnim-racunima-od-paname-do-lihtenstajna-pohranjeno-je-32-bilijuna-dolara-4067859 (28.05.2021.)

[23] Sertić, A., Porezne oaze: međunarodno izbjegavanje plaćanja poreza i porezna evazija, Porezni vjesnik 5/2012., (40.-47.), str. 42., dostupno na: https://www.ijf.hr/upload/files/file/PV/2012/5/sertic.pdf (25.05.2021.)

[24] Remeur, C., Listing of tax havens by the EU, European Parlament, EPRS | European Parliamentary Research Service, 2018., str. 1., dostupno na: https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/147404/7%20-%2001%20EPRS-Briefing-621872-Listing-tax-havens-by-the-EU-FINAL.PDF (28.05.2021.)

vrše institucije (organizacije, grupe) Europske unije za nadzor nad poreznim oazama. Više o vrstama i popisu poreznih oaza biti će u slijedećem poglavlju.

3.3. Vrste i popis poreznih oaza

Tokom 20. stoljeća dolazi do ekspanzije poreznih oaza, koje su procvale u jaka financijska središta, uslijed čega brojne razvijene zemlje gube velike količine financijskih sredstava. Porezne oaze su poznate kao središta koja omogućavaju razvoj kriminalnih aktivnosti pranja novca koji je stečen na nemoralan način (npr. izbjegavanje plaćanja poreza utajom, prodajom droge, te drugim kriminalnim radnjama). Na ekspanziju poreznih oaza utjecalo je stvaranje prednosti poslovnim subjektima, kao i promjene izazvane globalizacijom koje su utjecale na nagodbe sa stranim investitorima.[25]

Brojne zemlje su se tijekom godina počele prepoznavati kao „zemlje poreznih oaza nastalih radi promicanja turizma i privlačenja stranih investicija ili kao rezultat takve politike, pa danas nemaju ili imaju niska porezna opterećenja ili, pak, nude osobita izuzeća ili nagodbe za strane investitore. Sukladno tome, dijeli ih se na:

- *porezne oaze bez poreznog opterećenja (»no-tax heaven«)* – zemlje u kojima nema nikakva poreza ni na kakvu vrstu primitaka. Iako nema poreza, tu se tvrtkama naplaćuje naknade pri ispunjavanju prijava i ostalih regulativnih poslova, u njima se jednostavno osnivaju multinacionalne korporacije, a godišnje pristojbe što ih se plaćaju u apsolutnim svotama ne ovise o stečenoj dobiti i zamjenjuju klasičan porez na dobit (u takvu vrstu poreznih oaza spadaju primjerice Bahami, Kajmanski otoci i Bermuda);
- *porezne oaze s niskim poreznim opterećenjem (»low-tax heaven«)* – dobit se pravnih osoba, svejedno gdje je stečena, oporezuje relativno niskima poreznim stopama u usporedbi s drugim zemljama. Osnovnu prednost takvih oaza čine brojni ugovori o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja, temeljem kojih lokalne kompanije nastoje smanjiti svotu zadržanog poreza na prihode ostvarene u

[25] Sertić, A., op.cit. str. 43

zemljama s visokima poreznim stopama s kojima su potpisani ugovori. Primjeri su Barbados, Britanski djevičanski otoci, Cipar, Nizozemski Antili i Malta.

- *porezne oaze s poreznim opterećenjem samo na lokalne primitke* – posrijedi su zemlje u kojima se oporezuje dohodak fizičkih osoba, tj. dobit pravnih osoba, samo iz domaćih izvora. Od oporezivanja je oslobođen bilo kakav primitak ostvaren u inozemstvu. Ove porezne oaze mogu dopustiti obavljanje djelatnosti na domaćem i inozemnom teritoriju. Primjeri su Hong Kong, Irska, Panama i Gibraltar.
- *posebne porezne oaze (»special tax heaven«)* – zemlje imaju porezni sustav poput ostalih zemalja, ali zakonodavstvo omogućuje osobiti tretman za određene modele tvrtki poput međunarodnih poslovnih kompanija (International Business Company − IBC), što takve kompanije izuzima od poreznih obveza. Austrija je jedan od primjera, a u tu skupinu pripadaju još Nizozemska, Lichtenstein, SAD, Luxembourg i Velika Britanija.“[26]

Godine 2000. od strane Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) i radne skupine G – 20 (o kojima će biti više riječi u poglavlju 6., koje se bavi međunarodnim organizacijama za nadzor nad poreznim oazama) nastala je početna lista/popis poreznih oaza, koja je temeljna lista razvijena u okviru projekta protiv štetne porezne prakse, inicirana od strane Odbora za fiskalnu politiku. Osim OECD-a, liste poreznih oaza razvila se i Grupa za financijsku akciju protiv pranja novca (engl. Financial Action Task Force – FATF). Obje organizacije popise poreznih oaza dijele na tzv. bijele, sive i na crne liste.

„OECD je, do danas, uspostavio tri liste:

- bijelu listu − zemlje koje u zakonodavstvo ugrađuju unaprijed dogovorene mjere,
- sivu listu − zemlje koje su se obvezale na te mjere; odnosi se na zemlje koje nisu identificirane kao porezne oaze već kao »drugi financijski centri; te
- crnu listu − zemlje koje nisu pristale na mjere.[27]

[26] Sertić, A., op.cit., str. 43.
[27] Ibidem, str. 45.

Kritičari tvrde kako mnoge zemlje koje su porezne oaze ili imaju obilježja poreznih oaza, nisu uzete u razmatranje. To se odnosi u prvome redu na razvijene zemlje (SAD, Velika Britanija, Nizozemska, Danska, Mađarska, Island, Izrael, Portugal i Kanada). Nizozemsku se, vrlo često, smatra poreznom oazom, osobito za pravne osobe, jer kompanijama omogućuje smanjenje poreznih stopa na dividende i kapitalnu dobit od podružnica te ima širok spektar sklopljenih ugovora kakvi snižavaju poreze."[28] Osim razvijenih lista poreznih oaza OECD je uspostavio i mjere vezane uz porezne oaze koje upravo utječu i na svrstavanje zemlje u određenu listu. Mjere uključuju davanje većih ovlaštenja i potrebnih informacija o bankarskim podacima poreznim vlastima, izvješćivanje o stranim investicijama, te mjere ukidanja poreznih ugovora s poreznim oazama. Zemlje koje ne prihvaćaju takve mjere su nekooperativne, pa za njih vrijede posebne mjere koje obuhvaćaju nedopuštenje oslobođenja, odbitaka i kredita koji su povezani sa transakcijama, zahtijevanjem informacija i plaćanjem pristojbi u transakcijama tih zemalja. U nastavku će biti riječi o OECD-ovom popisu ili listama poreznih oaza u svijetu.

3.4. Rizik od nadležnosti i popis/liste poreznih oaza u svijetu

Zbog poslovanja u stranoj jurisdikciji uvijek postoje rizici poslovanja, među kojima se u tom pogledu ističe rizik od nadležnosti. „Rizik od nadležnosti nedavno je postao sinonim za zemlje u kojima su pranje novca i terorističke aktivnosti velike. Općenito se vjeruje da ove aktivnosti prevladavaju u zemljama koje je Radna skupina za financijsko djelovanje (FATF) odredila kao nekooperativne ili ih je američka riznica utvrdila da zahtijevaju posebne mjere zbog zabrinutosti zbog pranja novca ili korupcije. Zbog kaznenih novčanih kazni i kazni koje se mogu izreći protiv financijske institucije koja je, čak i nehotice, umiješana u pranje novca ili financiranje terorizma, većina organizacija ima specifične procese za procjenu i ublažavanje rizika nadležnosti."[29] Ova vrsta rizika može nastati uslijed jednostavnog poslovanja ili kod posuđivanja novaca u inozemstvu, a danas se često povezuje sa poslovanjem banaka i drugih financijskih institucija koje posluju na

[28] Ibidem, str. 44.
[29] Thelittlecollection, Definicija rizika nadležnosti, 2021., dostupno na: https://hr.thelittlecollection.com/jurisdiction-risk-18609 (20.06.2021.)

područjima u kojima prevladava visoka razina rizika za pranje novca i za financiranje terorističkih aktivnosti. Za suzbijanje financiranja terorizma donesena je 1999. godine u New Yorku Međunarodna konvencija o suzbijanju financiranja terorizma koja „zahtjeva od država poduzimanje mjera sprječavanja i suzbijanja direktnog i indirektnog financiranja terorističkih aktivnosti. Konvencija propisuje mehanizme identifikacije, zamrzavanja i oduzimanja sredstava iz nezakonitih fondova i njihovu raspodjelu među državama čiji se kriteriji određuju prema okolnostima konkretnog slučaja. Bankarska tajna ne može predstavljati osnovu odbijanja suradnje među državama.“[30] Organizacija koja je iznimno fokusirana na izradu izvještaja sa popisima jurisdikcija koje imaju slabe mjere za pranje novca i za financijski terorizam je Grupa za financijsku akciju protiv pranja novca (engl. Financial Action Task Force –FATF), koja je razvila tzv. popis na akciju ili crnu listu poreznih oaza, odnosno zemalja i teritorija koji nisu kooperativni u borbi protiv pranja novca i financiranja terorizma.

Organizacija FATF jurisdikcije koje smatra slabima u borbi protiv pranja novca i financijskog terorizma naziva nekooperativnim teritorijima (NCCT). „Od kolovoza 2019. FATF je kao praćene jurisdikcije naveo sljedećih 12 zemalja: Bahami, Bocvana, Kambodža, Etiopija, Gana, Pakistan, Srbija, Šri Lanka, Sirija, Trinidad i Tobago, Tunis, Jemen. Ovi NCCT imaju nedostataka kada je u pitanju postavljanje politika protiv pranja novca, kao i prepoznavanje i borba protiv financiranja terorizma. Ali svi su se obvezali na suradnju s FATF-om na rješavanju nedostataka. FATF je na svoj poziv na akciju smjestio i Sjevernu Koreju i Iran. Prema FATF-u, Sjeverna Koreja i dalje predstavlja veliki rizik za međunarodne financije zbog nedostatka predanosti i nedostataka u navedenim područjima. FATF je također ukazao na zabrinutost zbog širenja oružja za masovno uništenje u zemlji. Organizacija je primijetila da je Iran izrazio svoju predanost FATF-u, ali nije uspio provesti svoj plan. Kao takva, zemlja ostaje na popisu poziva na akciju i do listopada 2019. treba usvojiti Palermo i Konvencije o financiranju terorizma.“[31] Kako je

[30] Vukovič, B., Terorizam kao negacija demokracije, (str. 39.-49.), u Bjelajac, Ž., Zirojević Fatić, M. (ur.), Terorizam kao globalna prijetnja, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, Novi Sad, CBS, CSS Beograd, 2012., str. 47.
[31] Thelittlecollection, op.cit.

prethodno navedeno, osim FATF organizacije, liste poreznih oaza kreirala je organizacija OECD, 2000. godine.

U Tablici 2. prikazana je OECD-ova početna lista 50 zemalja koje se pojavljuju u različitim popisima poreznih oaza, prema teritorijima na kojima se nalaze.

Tablica 2. OECD lista/popis 50 zemalja koje se pojavljuju u različitim popisima poreznih oaza, iz 2000. godine, prema teritoriju na kojem se nalaze.

Teritoriji poreznih oaza
Karibi Anguilla, Antigua and Barbuda, Aruba, Bahami, Barbados, Britanski Djevičanski otoci, Kajmanski otoci, Dominikanska Republika, Grenada, Montserrat, Nizozemski Antili, Sveti, Kristofor i Nevis, Sveta Lucija, Sveti Vincent i Grenadini, otoci Turks i Caicos, Djevičanski otoci SAD-a
Srednja Amerika: Belize, Kostarika, Panama
Istočna Azija: Hong Kong, Macao, Singapur
Europa: Andora, Kanalski otoci (Guernsey i Jersey), Cipar, Gibraltar, Otok Man, Irska, Liechtenstein, Luxembourg, Malta, Monako, San Marino, Švicarska
Indijski ocean: Maldivi, Mauricijus, Sejšeli
Srednji istok Bahrain, Jordan, Libanon
Sjeverni Antlantik: Bermuda
Tihi ocean: Otoci Cook, Marshallovi otoci, Samoa, Nauru, Niue, Tonga, Vanuatu
Zapadna Afrika: Liberija

Izvor: Izrada autora prema: Sertić, A., Porezne oaze: međunarodno izbjegavanje plaćanja poreza i porezna evazija, Porezni vjesnik 5/2012., (40.-47.), str. 43., dostupno na: https://www.ijf.hr/upload/files/file/PV/2012/5/sertic.pdf (25.05.2021.)

S vremenom se prikazana početna lista mijenjala. Kostarika, Hong Kong, Macao, Singapur, Irska, Luxembourg, Švicarska, Jordan, Libanon, Niue s vremenom su uklonjene sa crne liste, te su premještene u sivu listu, dok su Barbados, Tonga i Maldivi uklonjeni sa popisa jer na njemu nisu niti trebali biti. Od 2009. godine na bijeloj listi se nalaze Barbados, Jordan, Libanon, Mauricijus, Sejšeli, Tonga, Maldivi, Cipar, Luksemburg, San Marino, Belize, Panama, Singapur, te Djevičanski otoci SAD-a. U 2000. godini je OECD-ova crna lista poreznih oaza imala na popisu ukupno 35 zemalja, jer su neke zemlje (poput Bermuda, Kajmanskih otoka, Cipra, Malte, San Marina i Mauricijusa) premještene na sivu i bijelu listu, zbog pristanka na suradnju. Postojanje poreznih oaza ima brojne učinke, pozitivne i negativne, o čemu će biti više u nastavku.

3.5. Učinci poreznih oaza

Postojanje poreznih oaza ima svoje pozitivne i negativne strane. Pozitivne strane se odnose na stvaranje pozitivnih učinaka, dok negativne strane se odražavaju na stvaranje negativnih učinaka, kako za pojedince, poduzeća, tako i za državu u društvo u cjelini. U nastavku će najprije biti riječi o pozitivnim učincima poreznih oaza, a potom će biti riječi o negativnim učincima istih.

3.5.1. Pozitivni učinci poreznih oaza

Porezne oaze imaju niz pozitivnih aspekata, koji uključuju pozitivan utjecaj na prosperitet zemalja koje nisu i zemalja koje jesu porezne oaze, a tu spadaju:[32]

- Povoljna porezna konkurencija - politički sustav u osnovi ima tendenciju postavljanja previsoke razine oporezivanja s ciljem privlačenja birača putem kojih će ostvariti svoje interese; takvi privatni motivi su želja za moći koju jača privatni sektor, pa u takvim okolnostima porezna oaza sa niskim ili nepostojećim porezima pomaže u smanjenju poreza u drugim zemljama (druge zemlje gube dio porezne osnovice u poreznim oazama ako postave previsoku razinu poreza); sve navedeno

[32] Government.no, Tax havens and development, NOU 2009: 19, dostupno na: https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/nou-2009-19/id571718/?ch=5 (29.05.2021.)

bi značilo da porezne oaze disciplniraju političare da ne povećavaju poreze iznad željene razine glasača.

- Povećana ulaganja u zemlje s visokim porezom - porezne oaze mogu pridonijeti povećanoj aktivnosti u zemljama s visokim porezima, pa ne istiskuju tamošnja ulaganja; porezne oaze mogu pozitivno pridonijeti visokoj razini ulaganja ako ulagači mogu oporezivu dobit prenijeti iz zemlje s visokim porezom u poreznu oazu; na takav način se povećava efektivni povrat ulaganja u zemlje s visokim porezom, te ih čini privlačnijima za daljnja ulaganja. Nadalje, korištenje poreznih oaza može biti izvor poreznih kredita koji također smanjuju efektivnu poreznu stopu na ulaganja u zemljama s visokim porezom. Ukoliko se ekonomska aktivnost odvija u poreznim oazama tada se roba i usluge s niskim cijenama prodaju zemljama s visokim porezom, čime se povećava povrat ulaganja u zemljama s visokim porezom. Stranci koji koriste preferencijalni porezni režim ne smiju ulagati lokalno, imati lokalne zaposlenike ili koristiti valutu zemlje. Europska komisija u skladu s tim zauzima stajalište da se pretpostavka koja se temelji na analizi temelji na nepoznavanju propisa investitora u poreznim oazama.
- Gospodarski razvoj u poreznim oazama – porezne oaze obilježava politička stabilnost, funkcionalan pravni sustav, demokratski oblik vlasti, malo korupcije i relativno dobro kvalificirana birokracija. U takvim državama niski porezi nisu jedina važna atrakcija za mobilni kapital, već su važni institucionalni uvjeti koji osiguravaju sigurnost ulaganja i vođenje financijskih transakcija. Porezne oaze su dobro organizirane i kada konkurencija oko kapitala izoštrava zahtjeve za institucionalnom kvalitetom i dobrom politikom. Budući da je institucionalna kvaliteta važan čimbenik gospodarske ekspanzije, konkurencija oko kapitala između poreznih oaza pomaže u poboljšanju njihovih izgleda za rast. Ulaganja u takve jurisdikcije su velika jer, osim što trebaju imati sređeno zakonodavstvo i dobro vođen bankarski sektor, one moraju biti i atraktivne.

U odnosu na brojnost pozitivnih učinaka, negativnih učinaka je puno više. U nastavku će biti objašnjeni negativni učinci poreznih oaza.

3.5.2. Negativni učinci poreznih oaza

Porezne oaze postoje već dugi niz godina, a posebno su aktivne od početka 20. stoljeća, od kada su sve do danas istaknuta briga porezne i ekonomske politike u globalnom pogledu jer stvaraju negativne učinke na gospodarstva u pogledu odljeva sredstava iz domicila u porezno utočište koje poreznim obveznicima nudi pogodnije uvjete poslovanja ili čuvanja imovine. Danas porezni obveznici imaju mogućnost odabira geografske lokacije za čuvanje svog bogatstva, te u skladu s tim planirati mjesto svojih poreznih osnova. Digitalizacija gospodarstva je još negativnije utjecala na vezu između jurisdikcija i protoka novca, koji je postao još osjetljiviji. Porezne oaze ili tajne i nekooperativne jurisdikcije omogućavaju izbjegavanje plaćanja poreza ili plaćanje minimalnih poreza, pa poduzeća i pojedinci koji su u svojoj zemlji previše opterećeni porezima premještajući svoje dobiti iz jedne jurisdikcije u drugu. Dodatna negativnost je u tome što takvo nemoralno poslovanje podržavaju stručni savjetnici, odvjetnici i banke, koji pronalaze nedostatke u zakonima, te iste koriste na svoju dobrobit uvećavanja svog profita, te profita svojih klijenata, ali na štetu gospodarstva iz kojeg se sredstva prenose u porezno utočište.

Pranje novca, utaja poreza i prijevare u poreznim oazama su legalne, sve dok ih porezne vlasti ili sudovi ne počnu smatrati ilegalnima. Otkrivanje agresivnih shema poreznog planiranja rezultira negativnim troškovima publiciteta i reputacije. Porezna konkurencija po svojoj prirodi je asimetrična. To znači da će neki imati koristi od porezne konkurencije na štetu drugih, a zemlje s visokim porezom vjerojatnije će izgubiti porezne resurse, kao i suočiti se sa smanjenom gospodarskom aktivnošću (i u konačnici nižim rastom).[33] Po svojoj prirodi, pitanje poreznih oaza krši načela dobrog upravljanja porezima, te ima dimenziju vanjskih odnosa koja se proteže i na razvojno područje, povezano je i sa poreznom pravednošću (nisu svi porezni obveznici u mogućnosti koristiti globalne agresivne sheme poreznog planiranja) i vezom između stvarne ekonomske aktivnosti i oporezivanja (povezanost oporezivog događaja s poreznim vlastima). Postojanje poreznih oaza utječe negativno na društveno prihvaćanje poreznih sustava općenito, kao i pitanje načela transparentnosti i učinkovite razmjene informacija.

[33] Remeur, C., op.cit., str. 2.

Negativnost poreznih oaza je u tome što one pružaju takozvani prostor tajnosti, u kojem su omogućene ilegalne aktivnosti. Ilegalne prakse, poput krivotvorenja trgovine, prijevara i pranja novca, proizlaze iz asimetričnosti informacija, skrivenih unutar prostora poreznih oaza u kojima su resursi preusmjereni na zakonite vlasnike. Pogodnosti koje nude porezne oaze samo dodatno utječu na slabljenje institucija, upravljanja i ekonomskog napretka zemalja iz kojih se vrši prijenos transakcija u porezne oaze.[34] Natjecateljsko ponašanje porezne konkurencije ovisi o mobilnosti kapitala, pa je ona u vrijeme globalizacije postala sve pokretljiviji čimbenik procvata poreznih oaza. Činjenica je da porezne odredbe poreznih oaza imaju utjecaja na konkurentnost međunarodnog oporezivanja, u negativnom smislu. Kakva će biti budućnost poreznih oaza ne može se točno razjasniti, jer bez obzira na napore međunarodnih organizacija poslovanje u njima i dalje raste, te su danas poznate brojne afere poreznih oaza. Više o budućnosti poreznih oaza biti će u nastavku.

3.6. Budućnost poreznih oaza

Na posljetku se može navesti da je budućnost poreznih oaza veoma neizvjesna zbog mogućnosti izmjena u poreznim zakonima ili u donošenju odluka o kooperativnosti, određivanju porezne ovisnosti i diskreciji u istima. Na njihovu budućnost posebno mogu utjecati pritisci međunarodnih organizacija i političkih skupina u pogledu davanja informacija, stvaranja jednakih pravila za sve, kao i kod narušavanje diskrecije.

„Kao opozicija tim nastojanjima i pojavama nastupaju mnoge interesne skupine i lobisti krupnoga kapitala kojima takva situacija odgovara i koji ne žele uvođenje većih promjena. Postojanje poreznih oaza složeno je pitanje, a učinak višestruk − na jednoj strani niske porezne stope stvaraju pritisak na ostale zemlje da snize poreze kako bi bile konkurentne, što u pitanje dovodi funkcioniranje nekih društveno važnih procesa, dok su na drugoj strani za obveznike kratkoročno pozitivni, no dugoročno mogu stvoriti teže uvjete poslovanja svima, zbog prešutnog odobravanja ilegalnoga ili netransparentnog načina

[34] Mahou, N., The Damaging Effects of Tax Havens, Tilburg University, 2010., str. 3., dostupno na: http://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=107663 (29.05.2021.)

poslovanja.“[35] Pojavom globalizacije došlo je do širenja i razvoja tržišta, na kojem prevladava oštra konkurencija, koja je utjecala na izlaganje poreznih sustava međusobnom natjecanju koje je utjecalo na potrebu za snižavanjem poreza i izmjena u poslovanju sa inozemnim ulagačima, čija su inozemna ulaganja važna za gospodarski rast. Uslijed navedenog takve su zemlje postale dobra baza za poreznu evaziju, pranje novca, jačanje finanancijskog kriminala i raznih manipulacija u obliku ilegalnih radnji, pa je na takav način nanesena šteta državama u kojima su se takve prakse odvijale.

Za suzbijanje štetne prakse, međunarodne institucije za nadzor nad poreznim oazama trebaju u budućnosti svojim aktivnostima snažnije utjecati na očuvanje imovine država u kojima se odvija pranje novca, postrožiti kazne te pronaći načine kojima će se utjecati na povećanje prijavljivanja imovine, pri čemu se u prvom planu misli na određivanje umjerene porezne stope za sve, koja će za poreznim obveznicima biti prihvatljiva, pa će na takav način dolaziti i do smanjenja potrebe za utajom poreza, kao i za smanjenjem potrebe brojnih korporacija za bijeg u porezne oaze koje im omogućavaju pogodne uvjete poslovanja, kao i stjecanje većeg profita.[36] U protivnom će zbog neubranih poreza mnoge države umanjiti svoje prihode, uslijed čega će se taj učinak preliti na društvenu zajednicu socijalno ugroženih osoba, na narušavanje životnog standard, kao i na produbljivanje jaza između bogatih i siromašnih.

[35] Sertić, A., op.cit., str. 45.
[36] Mahou, N.,op.cit., str.8.

4. Porezna evazija – Izbjegavanje porezne obveze

U ovom poglavlju će biti riječi o poreznoj evaziji, pojmu koji se odnosi na izbjegavanje porezne obveze. Najprije će ista biti definirana, a potom će biti prikazani i objašnjeni oblici porezne evazije.

4.1. Porezna evazija – definiranje i pojmovno određenje

Porezni obveznici su zakonski dužni plaćati svoje porezne obveze, međutim, pojedinci s ciljem izbjegavanja istih, uslijed nezadovljstva visinom poreza, nezadovoljstva poreznim sustavim, odnosno zbog prislinog nametanja poreza u poreznom sustavu, podliježu evaziji.[37] Slijedom navedenog porezna evazija je pojam koji podrazumijeva nezakonite činidbe poreznih obveznika pri izbjegavanju poreznih obveza.

"Izbjegavanje poreza (*tax avoidance*) definira se kao potpuno korištenje svih mogućnosti smanjenja porezne obveze koje pruža zakon. U mnogim zemljama prave vojske poreznih savjetnika pronalaze dnevno rupe u poreznim zakonima kako bi svojim klijentima osigurali plaćanje što manjeg poreza. Izgleda kao da između poreznih savjetnika i države postoji stalno natjecanje: savjetnici uhvate državu u nekom propustu, a država to shvati, i ispravi svoj propust, da bi savjetnici opet prionuli na posao traženja novih poreznih rupa."[38] Porezno izbjegavanje zahtjeva korištenje znanja stručnjaka i financijskih profesionalaca, odnosno poreznih savjetnika, koji veoma dobro poznaju porezne zakone i u njima tzv. rupe, odnosno propuste i nedostatke putem kojih klijentima omogućavaju izbjegavanje poreza, ili barem pronalazak načina za plaćanje manjih poreza. Porezna evazija se javlja u različitim oblicima, o čemu će biti više riječi u nastavku.

[37] Jelčić, B., Javne financije, Rrif - plus, Zagreb, 2001., str. 145.
[38] Kesner – Škreb, M., Izbjegavanje i utaja poreza, Financijska praksa, 1995, 19 (3), 267-268, dostupno na: http://www.ijf.hr/pojmovnik/izbjegavanje_i_utaja_poreza.htm (05.06.2021.)

4.2. Oblici porezne evazije

Porezna evazija se pojavljuje u dva osnovana oblika, a to su zakonita, legalna ili prihvatljiva porezna evazija, te nezakonita, nelegalna ili kažnjiva porezna evazija.[39] Neki od načina izbjegavanja porezne obveze uključuju oporezivanje dohotka po nižoj graničnoj stopi prenošenjem dijela imovine na svoje ukućane, zatim razvod od partnera koji plaća alimentaciju, koja je zakonski neoporeziva, te dr. Takav način porezne evazije je legalan ili prihvatljiv, jer se korištenjem zakona izbjegava porezna zakonska obveza. „Zakonito izbjegavanje poreza, koje je John Maynard Keynes jednom nazvao ”jedinim intelektualnim poslom koji donosi neku nagradu”, označava promjenu ponašanja pojedinca s ciljem smanjenja porezne obveze. Adams (2006) navodi kako nema ničega ilegalnog u zakonitom izbjegavanju poreza te podsjeća na poznatu misao suca Learneda Handa u slučaju Commissioner protiv Newmana iz 1947. godine: „Stalno iznova sudovi govore kako nema ničega strašnog u uređivanju poslova na način da se plate što manji porezi. Svi to rade, i bogati i siromašni, i svi rade pravu stvar, jer nitko ne mora platiti više nego što mu zakon nalaže... U ime morala tražiti više samo je licemjerje.“[40] Međutim, drugi oblik porezne evazije, koji je neprihvatljiv i kažnjiv, je porezna utaja, odnosno potpuno zatajivanje poreza, i njegovo neplaćanje (npr. prijava manje prodaje određene količine nekog proizvoda). Osim utaje, oblik nezakonite evazije je krijumčarenje.

„Defraudacija je utaja poreza; svjesno propuštanje plaćanja poreza (djelomična, kad se prijavi porez, ali sa smanjenim dohotkom, i potpuna, kad se uopće ne prijavi porez). Krijumčarenje podrazumijeva nezakonite radnje usmjerene izbjegavanju plaćanja neizravnih poreza (porez na promet, carina), koje se poduzimanju u unutarnjem prometu i u prometu s inozemstvom.“[41] Porezna utaja je pojam koji je bio poznat i u dalekoj prošlosti, a ne samo u suvremenom poslovnom svijetu. Od uvijek su ljudi tražili načine za izbjegavanje plaćanja poreza, a posebno je takav nemoralan čin izražen danas, jer bogati poreznim utajivanjem nastoje povećati svoje bogatstvo, te su često u središtu pozornosti

[39] Bejaković, P., Porezna evazija i kako je sankcionirati, Političke analize, Vol. 5, No. 20, 2014., (45-50), str. 45., dostupno na: www.hrcak.srce.hr (06.06.2021.)
[40] Ibidem, loc.cit.
[41] Klier, D., op.cit., str. 786.

brojnih medija koji obavještavaju o skrivanju pojedinaca u udaljenijim zemljama koje ih zakonom štite od stupanja pred sud u domicilu. Zbog neubranih poreza oštećen je državni proračun, odnosno državni prihodi, koji se zbog utajivanja umanjuju za pozamašne svote. Stoga države za takve prekršaje nalažu visoke novčane ili čak zatvorske kazne.

Načini utaje poreza su slijedeći:

- „dvostruko vođenje poslovnih knjiga - jedne se knjige pokazuju poreznim vlastima, a u drugima se bilježi stvarni promet;
- rad na crno - koji se plaća gotovinom, a čiji se iznosi ne unose u poreznu prijavu; nije grijeh raditi honorarno i zaraditi dodatni prihod, no taj prihod valja prijaviti državi
- mnogi se poslovi ne plaćaju niti virmanom niti gotovinom, već se protu naknada daje u naturi ili protuuslugom - tada je na djelu trampa kao prvotni oblik razmjene medu ljudima. Između mnogih obrtnika često se čuje, na primjer, rečenica: "Popravi mi auto, ja ću tebi zato ostakliti prozore". Takve bi se transakcije trebale prijaviti poreznim vlastima i podlijeći plaćanju poreza;
- u nekim se zemljama poreznim vlastima moraju prijaviti napojnice i na njih platiti porez, no kako samo primalac zna koliko je novca dobio, tako je poreznim službama vrlo teško ući u trag ovoj vrsti prihoda;
- isto tako poreznicima je teško otkriti sva plaćanja roba i usluga koje se vrše u gotovini, a ne preko platnog prometa.“[42]

Često se dešava da izbjegavanje plaćanja poreza postane porezna utaja, kao dio sive ekonomije koji utječe na narušavanje društvenog proizvoda, blagostanja i socijalnog mira. Stoga država nastoji pronaći načine za eliminiranje djelovanja sive ekonomije, ali je u tome rijetko uspješna. Korištenjem poreznih savjetnika nemoralni pojedinci gledaju samo svoje koristi, ne uključujući u isto cijelu zajednicu, posebno sloj onih najpotrebitijih, koji ovise o socijalnim primanjima države. Na takav način je narušen socijalni mir, a siva ekonomija je u rastu, te je gotovo nemoguće kontrolirati istu.[43]

[42] Kesner – Škreb, M., op.cit.
[43] Loc. Cit.

5. Offshore financijski centri i offshore kompanije – Definiranje i poslovanje

Ovo poglavlje se bavi offshore financijskim centrima i poslovanjem offshore kompanija. Najprije će biti isti biti definirani, zatim će biti objašnjen povijesni razvoj financijskih offshore centara, te poslovanje offshore kompanija u offshore centrima.

5.1. Definiranje financijskih offshore centara i offshore kompanija

Izbijanje financijske krize iz 2008. godine, koja je velikom brzinom prelivena na cijeli svijet, sa izvorištem u Sjedinjenim Američkim Državama, u kojima je došlo do bankrota brojnih banaka i ostalih financijskih institucija, izazvalo je istraživanje slobodnog protoka kapitala na globalnom tržištu. „Nesputani financijski kapital nerijetko je tražio najsigurnije utočište u udaljenim financijskim oazama. Nakon izbijanja financijske krize, koja je na površinu izbacila mnoge financijske malverzacije, posebno su zanimljivi postali upravo offshore financijski centri (OFC), malene države ili jurisdikcije, koje su svoju poslovnu strategiju izgradile na niskim ili nultim poreznim stopama, deregulaciji, političkoj stabilnosti, ali prije svega strogoj tajnosti podataka i privatnosti. OFC je jurisdikcija u čijim se institucijama vrše financijske transakcije u ime klijenata koji prebivaju negdje drugdje. Pritom je izraz offshore nepotpun jer upućuje samo na poslove koji se odvijaju izvan obale, tj. granice neke zemlje, iako se poslovi mogu odvijati i unutar određene zemlje, ali pod posve drukčijim pravilima (offshore zone u New Yorku, Tokiju, Hong Kongu, Singapuru, Panami, Bahreinu).“[44]

[44] Mihaljević, D., Položaj i uloga Offshore financijskih centara u financijskoj globalizaciji, Ekonomska misao i praksa, Vol. , No. 2, 2012., (795.-818.), str. 796., dostupno na: www.hrcak.srce.hr (03.06.2021.)

Osim navedenih offshore zona u Tablici 3. prikazan je popis i drugih svjetskih država, teritorija i jurisdikcija s offshore centrima (teritorij Afrike, Azije i Pacifika, Europe, Bliskog Istoka i teritorij zapadne hemisfere).

Tablica 3. Države, teritoriji i jurisdikcije s offshore centrima

Afrika	Azija i Pacifik	Europa	Bliski Istok	Zapadna hemisfera
Džibuti	Cookovi otoci	Andora (FSF)	Bahrain	Anguilla
Liberija	Guam	Campione	Izrael	Antigva
Mauricijus	Hong Kong, SAR	Cipar	Libanon	Aruba
Sejšeli	Japan	Dublin, Irska		Bahami
Tangier	Labuan, Malezija	Gibraltar		Barbados
	Makao	Guernsey		Belize
	Marianas	Otok Man		Bermuda
	Marshallovi otoci	Jersey		Britanski djevičanski otoci
	Mikronezija	Lihtenštajn		Kajmansko otočje
	Nauru	London, V.B.		Kostarika
	Niue	Luksemburg		Dominikanska Republika
	Filipini	Madeira		Grenada
	Singapur	Malta		Montserrat
	Tahiti	Monako		Nizozemski Antili
	Tajland	Nizozemska		Panama
	Vanuatu	Švicarska		Portoriko
	Zapadna Samoa			Sv. Kristofer i Nevis
				Sv. Lucija
				Sv. Vincent i Grenadini
				Otočje Turks i Caicos
				SAD
				Urugvaj
				Zapadna Indija

Izvor: Mihaljević, D., Položaj i uloga Offshore financijskih centara u financijskoj globalizaciji, Ekonomska misao i praksa, Vol. , No. 2, 2012., (795.-818.), str. 800., dostupno na: www.hrcak.srce.hr (03.06.2021.)

Prema prikazanoj Tablici 3. najviše država i jurisdikcija nalazi se na području teritorija zapadne hemisfere, slijedi Azija i Pacifik, zatim Europa. Najmanji broj jurisdikcija s offshore centrima nalazi se na teritoriju Afrike (Džibuti, Sejšeli, Mauricijus, Liberija, Tangier), te na teritoriju Bliskog Istoka (Bahrain, Izrael, Libanon). Za bolje razumijevanje OFC-a potrebno je uzeti u obzir njegove karakteristike koje uključuju tajnost i anonimnost, strogo povjerenje, postojanje poslovnih strategija po niskim ili nultim poreznim stopama, financijski sustav poslovanja sa nerezidentnima, deregulaciju birokratskih poslova, slabu transparentnost poslovanja, mogućnosti izbjegavanja davanja informacija poreznim vlastima iz drugih zemalja. OFC-i su područja u koja offshore kompanije prebacuju svoje poslovanje.

Offshore kompanija je „najčešći model poslovanja. Pojavljuje se kao internacionalna poslovna kompanija. Formira se uglavnom preko odvjetničkih ureda na području gdje se nalazi OFC ili njihovih podružnica, odnosno zastupnika, koji su prisutni u svim zemljama. Tek tri uvjeta trebaju biti zadovoljena da bi offshore kompanija zaživjela:

- treba registrirati kompaniju u nadležnom tijelu, gdje se tom prigodom dobiva sjedište s imenom agenta na čije ime glasi tvrtka, tj. čije ime se nalazi u registraciji,
- bankovni račun u banci gdje se nalazi kompanija, te
- poštanski sandučić za slanje pošte na adresu offshore kompanije.“[45]

Offshore kompanije se osnivaju zbog jednostavnosti formiranja, što uključuje i neopterećenost podnošenja revizorskih izvješća, porezne beneficije, anonimnost, te lagan način posjedovanja kompanije uz plaćanje takse, koja omogućava stjecanje punomoći za raspolaganje istom. Također, za njihovo otvaranje nije potreban polog, imaju mogućnosti otvaranja nerezidentnih računa u bankama drugih zemalja, kao i prava na oslobođenje od poreza i carina na uvoz opreme i druge robe. Kroz povijest su offshore centri napredovali u svom razvoju, o čemu će više biti u slijedećem poglavlju.

[45] Ibidem, str. 801.

5.2. povijesni razvoj financijskih offshore centara

Najraniji primjeri poreznih utočišta nalaze se u srednjovjekovnoj Europi gdje su se jurisdikcije međusobno nadmetale, a neke od značajnih offshore utočišta bili su Vatikan, Kanalski otoci i otok Man. Međutim, najznačajnije razdoblje razvoja offshore centara je nakon Prvog svjetskog rata, kada se posebno isticao Lichtenstein, koji je je sredinom 1920-ih bio pro aktivan u pokušaju privlačenja stranih ulaganja i uspostavio svoj zakon o offshore trust-u, dok su Bermudi desetak godina kasnije stvorili zakone o off-shore tvrtkama, Nakon navedenih područja, najotvoreniji offshore centar postala je Švicarska. Intenzivniji razvoj OFC-a započinje 1960-ih i 1970-ih, kada su mnoge razvijene nacije i suverene vlade pokušavale regulirati tokove kapitala nametanjem restriktivnih domaćih propisa. Ova su ograničenja u mnogim slučajevima trebala pružiti vladama veću kontrolu nad monetarnom politikom. Ta su kretanja potaknula banke i druge financijske institucije da preusmjere depozite i aktivnosti zaduživanja na manje regulirane institucije u offshore centrima koje su imale blaže propise i ograničenja.[46]

Stvaranje i rast današnjih offshore centara temelji se na četiri čimbenika:[47]

- uspostavljanju kontrole kapitala s ciljem smanjenja neodrživih deficita platne bilance, prvenstveno od strane Sjedinjenih Država krajem pedesetih, a također i od strane zemalja OECD-a 1960-ih;
- nametanju visokih poreza, zajedno s pooštravanjem monetarne politike, u pokušaju suzbijanja platne bilance deficiti koji proizlaze iz fiskalnih neravnoteža, posebno u nekim zemljama OECD-a;
- uklanjanja deviznih ograničenja za pretvaranje trenutne zarade u zapadnim zemljama ne rezidenata Europe;

[46] Sinha, N., Srivastava, A., Offshore Financial Centers and Tax Havens – An overview, Chapter 11., (990.-1000.), u Hampton, M. P., Abbott, J. P., Offshore Finance Centers and Tax Havens: The Rise of Global Capital, Ichor Business Books, Hardcover, 1999., str. 991., dostupno na: https://www.nishithdesai.com/fileadmin/user_upload/pdfs/Research%20Articles/Offshore%20Financial%20Centers.pdf (07.06.2021.)

[47] Loc.cit.

- činjenica da je interes američkih banaka za vođenjem poslovnih transakcija u stranim valutama i širenjem njihovog dosega na nova područja potaknut Glass-Steagallovim zakonom iz 1933. godine, koji je zabranio komercijalnim bankama ulazak u posao investicijskog bankarstva.

Danas postoje međunarodni financijski centri, poput Londona, New Yorka i Tokija, koji imaju pune usluge s naprednim sustavima poravnanja i plaćanja, koji podržavaju velika domaća gospodarstva, s dubokim i likvidnim tržištima gdje su i izvori i namjene sredstava raznoliki i gdje su pravni i regulatorni okviri primjereni za zaštitu integriteta odnosa principala i zastupnika i nadzornih funkcija, te regionalni financijski centri koji su razvili financijska tržišta i infrastrukturu te posredničke fondove u svojoj regiji i izvan nje, ali imaju relativno mala domaća gospodarstva. Regionalni financijski centri su npr. Hong Kong, Singapur (gdje se većina offshore poslova vodi kroz zasebne azijske novčane jedinice) i Luksemburg.[48] Za razliku od navedenih centara offshore centri su znatno manji i pružaju ograničene specijalističke usluge, odnosno kreću se od centara koji pružaju stručne i kvalificirane aktivnosti, atraktivne za velike financijske institucije, do blaže uređenih centara koji pružaju usluge koje su gotovo u cijelosti porezno orijentirane i imaju vrlo ograničene resurse za potporu financijskom posredovanju. Današnji OFC-ovi obično izuzimaju u cijelosti ili djelomično) financijske institucije iz niza propisa nametnutih domaćim institucijama, pa primjerice depoziti ne moraju biti obvezni za pričuve, dok se bankovne transakcije mogu osloboditi poreza ili se tretirati pod povoljnim fiskalnim režimom, te mogu biti bez kamata i deviznih kontrola. Neki offshore centri mogu biti podložni manjem regulatornom nadzoru, te otkrivanju informacija.[49] Današnji uspješniji OFC-ovi su npr. Kajmanski otoci i Kanalski otoci, koji se oslanjaju na offshore poslovanje kao glavni izvor prihoda države i kao gospodarske aktivnosti. Osim navedenog razvijeni su OFC-ovi koji se koriste u sumnjive svrhe, poput utaje poreza i pranja novca, pri čemu

[48] IMF - The Monetary and Exchange Affairs Department, Offshore Financial Centers IMF Background Paper, 2000., dostupno na: https://www.imf.org/external/np/mae/oshore/2000/eng/back.htm (07.06.2021.)
[49] Ibidem

koriste visoku razinu anonimnosti. Više u poslovanju u offshore centrima slijedi u nastavku.

5.3. Poslovanje offshore kompanija u offshore centrima

Offshore kompanije u offshore centrima za svoje poslovanje imaju niz olakšica, od oslobođenja plaćanja poreza i carina na robu, transportna sredstva, strojeve te dr., do korištenja uloga stranog kapitala u korist matičnog poduzeća, otvaranja računa u bankama drugih zemalja, anonimnosti te dr. „Offshore kompanije, međutim, ne mogu poslovati i zapošljavati na području svoje inkorporacije; offshore kompanije mogu biti pokrenute za sve djelatnosti, osim u svrhu bankarstva, osiguranja, upravljanja trust kompanijom, trgovinu drogom, lijekovima i oružjem. U pojedinim OFC-ima, postoje visoki administrativni troškovi otvaranja računa u banci u korist offshore kompanije, jer se traži posebna dokumentacija u skladu s regulativom protiv pranja novca (što se može iščitati kao uspjeh MMF-a).“[50] Poduzeća koja često koriste olakšice su investicijska poduzeća poput hedge i zajedničkih fondova, koji su izvan dohvata regulacije i nadzora, jer se u OFC-ima pojavljuju kao privatni klubovi, koji svoju financijsku moć grade na flukturiranju cijena imovine i vrijednosnih papira.

Offshore kompanije su uglavnom registrirane kao poduzeća posebne namjene, koja odlikuju porezne beneficije, pa se tu javljaju financijska poduzeća (u OFC-ima imaju bolje mogućnosti poslova sekuritizacije) i nefinancijska poduzeća (u OFC-ima imaju mogućnosti nižih troškova prikupljanja kapitala). Najčešća poduzeća posebne namjene su poduzeća životnih osiguranja (osiguravajuća društva). Bankarstvo u offshore centrima ima posebnu ulogu jer se u njemu pojavljuju jako imućni klijenti koji trguju deviznim tržištima, upravljaju imovinom, nude skrbničke usluge, te usluge zastupanja, koje se odvijaju u anonimnosti bankovnih računa, po jako niskim troškovima poslovanja. Takav način poslovanja je pogodan za rast kamatne stope, kao i za stvaranje ekonomske i političke stabilnosti.

[50] Mihaljević, D., op.cit., str. 802.

Sa svrhom „onemogućavanja bijega štednje na offshore bankovne račune, kako bi se ostvarile više kamatne stope na štednju, Europska Unija je u srpnju 2005. donijela direktivu o porezu na štednju u obliku poreza po odbitku (engl. *withholding tax*) koji plaćaju rezidenti EU ako otvaraju račune izvan zemlje prebivališta, na način da biraju plaćanje poreza od 20% u trenutku isplate ili dopuštajući da offshore banka pošalje obavijest poreznim vlastima zemlje u kojoj ima prebivalište.“[51] Poslovanje u offshore centrima je pogodno za ilegalno poslovanje, pri čemu se posebno izdvaja pranje novca, izbjegavanje kreditora prilikom bankrota, pomaganje financiranja terorističkih radnji, izbjegavanje plaćanja poreza utajivanjem, te slično.

S ciljem sprječavanja navedenih ilegalnih načina poslovanja u offshore centrima, razvijene su međunarodne institucije za nadzor u poreznim oazama u kojima se nalaze offshore centri, koje obilježavaju niske kamatne stope ili nepostojanje poreznih opterećenja. O međunarodnim institucijama koje vrše nadzor nad poreznim oazama biti će više u slijedećem poglavlju.

[51] Ibidem, str. 803.

6. Međunarodne institucije koje vrše nadzor nad poreznim oazama

Nadzor na poreznim oazama vrše međunarodne institucije, koje se pojavljuju kao organizacije i grupacije, kojima je cilj jačanje financijske stabilnosti, a svaka od njih je za ostvarenje navedenog usmjerena na brojne aktivnosti koje u prvim redovima uključuju aktivnosti borbe protiv pranja novca, neučinkovite međunarodne suradnje u financijskim centrima, protiv financijskog terorizma i prijevara. Najvažnije međunarodne institucije koje se bore za navedene stavke su Međunarodni monetarni fond (MMF), Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD), Grupa za financijsku akciju protiv pranja novca (engl. Financial Action Task Force - FATF), te Radna skupina G – 20 - Skupina dvadeset ministara financija i guvernera središnjih banaka (engl. *Group of Twenty Finance Ministers and Central Bank Governors*). Navedene organizacije često vode rasprave o prijetnjama od strane offshore centara ostalim financijskim centrima, kao i o ometanju učinkovite kontrole, međunarodne suradnje, o financijskoj stabilnosti te o borbi protiv prevara i financijskog terorizma.

6.1. Međunarodni monetarni fond

Međunarodni monetarni fond (MMF) je organizacija koja je u 189 država usmjerena na međunarodnu monetarnu suradnju, financijsku stabilnost) pa sa time i na borbu suzbijanja pranja novca i financiranja terorizma, kao činova koji se odvijaju u poreznim oazama, kao jurisdikcijama pogodnima za ilegalne aktivnosti.[52] „Pranje novca i financiranje terorizma globalni su problemi koji imaju širok spektar povratnih efekata na ekonomske, političke, sigurnosne i socijalne strukture svake zemlje. Najznačajnije posljedice pranja novca i financiranja terorizma su: podrivanje stabilnosti, transparentnosti i efikasnosti financijskog sustava zemlje, ekonomski poremećaji i nestabilnost, ugrožavanje programa reformi, smanjenje investicija, opadanje reputacije zemlje i ugrožavanje nacionalne sigurnosti.

[52] IMF, The IMF at a Glance, 2021., dostupno na: https://www.imf.org/en/About/Factsheets/IMF-at-a-Glance (26.06.2021.)

Procjena Međunarodnog monetarnog fonda je da je ukupan obujam pranja novca u svijetu između dva i pet posto ukupnog svjetskog društvenog proizvoda. Iznos u novcu koji odgovara navedenim postocima je od 590 milijardi do 1,5 bilijuna američkih dolara godišnje. S obzirom na tajnost i prirodu pranja novca, teško je procijeniti njegov stvarni obujam, ali navedeni podaci predstavljaju indikator veličine problema."[53] Međunarodni monetarni fond se bavi analizom štetnih aktivnosti u poreznim oazama, te izrađuje izvješća, u kojim naglašava potrebu za borbom protiv utaje poreza i financijskog terorizma, s naglaskom na offshore centre i ilegalne aktivnosti u njima. MMF smatra da financijski offshore centri nanose veliku štetu brojnim gospodarstvima, te poziva zemlje da se uključe u borbu protiv ilegalnih poreznih aktivnosti, s ciljem jačanja svoje međunarodne konkurentnosti.[54] Osim MMF-a, u nadzoru nad poreznim oazama veliku ulogu ima organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD), s kojom MMF surađuje u otrkrivanju štetnog poreznog okruženja u globalnom pogledu.

6.2. Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD)

Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) je međunarodna organizacija za izgradnju politika za bolji život, politika koje potiču prosperitet, jednakost, mogućnosti i dobrobit za sve. OECD zajedno s vladama, kreatorima politike i građanima radi na uspostavljanju međunarodnih standarda utemeljenih na dokazima i pronalaženju rješenja za niz socijalnih, ekonomskih i ekoloških izazova. Od poboljšanja ekonomskih performansi i stvaranja radnih mjesta do poticanja snažnog obrazovanja i borbe protiv međunarodne utaje poreza, pruža i jedinstveni Globalni forum o transparentnosti i razmjeni informacija u porezne svrhe, koji je osnovan početkom 2000-ih kao središte znanja za podatke i analize, razmjenu iskustava, razmjenu najboljih praksi i savjete o

[53] Bjelajac, Ž., Tepavac, R., Dašić, D., Izvori i načini financiranja međunarodnog terorizma, (233.-253.), u Bjelajac, Ž., Zirojević Fatić, M. (ur.), Terorizam kao globalna prijetnja, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, Novi Sad, CBS, CSS Beograd, 2012., str. 248.
[54] Shaxson, N., Tackling Tax Havens, Finance & Development, September 2019, VOL. 56, No. 3, dostupno na: https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2019/09/tackling-global-tax-havens-shaxon.htm (26.06.2021.)

javnim politikama i međunarodnom postavljanju standarda.[55] Globalni forum o transparentnosti i razmjeni informacija u porezne svrhe je 2014. godine usvojio Standard za automatsku razmjenu podataka o financijskim računima u poreznim iznosima (AEOI standard) koji je razvijen od strane OECD-a u suradnji sa zemljama G20. Na njemu je pokrenut postupak posvećenosti koji se odnosi na obvezivanje 102 jurisdikcije na provedbu Standarda u vrijeme kada započne automatska razmjena podataka o financijskim računima, tokom 2017. i 2018. godine.[56] Razmjena putem AEOI standarda dovela je od velikih pomaka u međunarodnoj poreznoj transparentnosti i u povećanju sposobnosti jurisdikcija za rješavanje utaje poreza u inozemstvu.

Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) je važna u pogledu nadzora nad poreznim oazama jer vrši pritisak na velike korporacije da usvoje minimalne porezne stope za koncerne koje imaju diljem svijeta. OECD je razvio i liste poreznih oaza, pri čemu je prva, početna lista nastala 2000. godine, o čemu je bilo riječi u potpoglavlju 3.4. Osim navedenog OECD je važan jer provodi projekt o štetnim poreznim praksama s kojima povezuje i offshore financijske centre. Takvim projektom je u 2000. godini identificirano „47 zemalja s mogućim štetnim poreznim sustavom i 35 jurisdikcija (većinom OFC-i) koje udovoljavaju kriterije OECD-a o poreznim utočištima, a u 2002. godini je OECD imenovao sedam nekooperativnih poreznih utočišta (od toga 6 OFC-a). Radi se o Andori, Lihtenštajnu, Liberiji, Monacu, Marshallovim otocima, Nauru, Vanuatu. S druge strane, Vijeće za fiskalna pitanja OECD-a 31 jurisdikciju smatra kooperativnima, nakon što su se obvezale na transparentnost i učinkovitu razmjenu informacija. Navedenim projektom zemlje OECD-a htjele su ograničiti bijeg kapitala iz vlastitih područja u offshore i onshore porezna utočišta. Ali pojavio se problem dvostrukih standarda, jer pojedine članice (Austrija, Belgija, Luksemburg i Švicarska) OECD-a nisu primijenile uvjete za razmjenu informacija i odredbe o premošćivanju bankovne tajne, iako se u projektu od zemalja članica tražilo da ukinu određene štetne preferencijalne porezne režime.“[57] Značajnost OECD-a u pogledu poreznih oaza je u premošćivanju pitanja bankovnih tajni u poreznim

[55] OECD, About; Who we are, 2021., dostupno na: https://www.oecd.org/about/ (10.06.2021.)
[56] OECD, Topics; International Taxation, 2021., dostupno na: https://www.oecd.org/g20/topics/international-taxation/ (10.06.2021.)
[57] Mihaljević, D., op.cit., str. 810.

sporazumima i priopćavanja informacija vladama, od strane financijskih institucija, kako između zemalja OECD-a, tako i između zemalja u razvoju i razvijenih zemalja.

Od 2009. godine, kada je održan summit u Londonu, OECD je predvodnik protiv utaje poreza, ukidanja bankarskih tajni i poreznih oaza, kao i rješavanja problema izbjegavanja poreza od strane multinacionalnih korporacija. OECD doprinosi zemljama G20 u preoblikovanju i modernizaciji međunarodne porezne reforme, te izrađuje izvještaje ministrima financija i čelnicima G20 (prvo izvješće sastavljeno je 2017. godine) kako bi ih informirao o napretku međunarodne porezne suradnje.[58] Po pitanju međunarodnog oporezivanja u neizvjesnosti je porezni utjecaj na prekograničnu trgovinu i ulaganja, pa OECD u suradnji sa MMF-om istražuje prirodu uzroka porezne neizvjesnosti, kao i učinke na poslovne odluke, i pristupe koji će pomoći kreatorima politika i poreznim upravama da oblikuju izglednije porezno okruženje.

6.3. Grupa za financijsku akciju protiv pranja novca (engl. Financial Action Task Force –FATF)

Grupa za financijsku akciju protiv pranja novca (FATF) je globalni nadzorni organ za pranje novca i financiranje terorizma, kojemu je cilj spriječiti te ilegalne aktivnosti i štetu koju nanose društvu. FATF donosi politike za provođenje nacionalnih zakonodavnih i regulatornih reformi u jurisdikcijama koje su slabe u borbi protiv pranja novca i financijskog terorizma, a naziva ih nekooperativnim teritorijima (NCCT).[59] Grupa FATF je osnovana 1989. godine u Parizu od strane G – 7 i još dvadesetak zemalja s namjerom otkrivanja nekooperativnih područja u kojima je raširenо pranje novca.

Odmah nakon osnivanja Grupa za financijsku akciju protiv pranja novca „je donijela dokument nazvan Četrdeset preporuka, koje opsežno reguliraju korake koje treba poduzeti unutar krivičnoga zakonodavstva, financijskog sustava i na planu međunarodne suradnje da bi se uspješno spriječilo pranje novca. Prihvatile su ih sve ugledne

[58] OECD, Topics; International Taxation, op.cit.
[59] FATF, Who we are, 2021., dostupno na: https://www.fatf-gafi.org/about/ (10.06.2021.)

međunarodne financijske ustanove, postavši tako međunarodni standard za programe protiv pranja novca.“[60] Preporuke uključuju inkriminiranje onih koji su povezani sa pranjem novca, provođenje načela upoznavanja klijenta (engl. *know your customer*) s ciljem utvrđivanja identiteta klijenata za koje financijske institucije vrše transakcije, te je na takav način onemogućena anonimnost tih transakcija, s posebnim naglaskom na transakcije s offshore korporacijama u zemljama koje nisu spremne na primjenu preporuka. Grupa FATF je u više od 200 zemalja i jurisdikcija posvećenih provedbi preporuka razvila standarde putem kojih osigurava koordinirani globalni odgovor za sprečavanje organiziranog kriminala, korupcije i terorizma (pomaže u pronalaženju kriminalaca koji se bave ilegalnim radnjama, poput prodaje droge, trgovanja ljudima, financiranja oružja za masovno uništavanje, te dr.). U podpoglavlju 3.4. je već bilo riječi o FATF-u, koji je važan i zbog kreiranja lista/popisa poreznih oaza, na kojima se jasno klasificiraju zemlje koje su pogodno tlo za izbjegavanje poreznih obveza, za pranje novca, kao i za financiranje terorizma. Danas je FAFT posebno fokusiran na preispitivanje tehnika pranja novca te na jačanje svojih standarda s ciljem boljeg upravljanja rizicima, regulacije virtualne imovine koja se širi kako kripto valute stječu popularnost. Zemlje koje ne provode FATF standarde na učinkovit i odgovoran način posebna su meta za nadzor od strane Grupe FATF.[61]

Grupa kreira godišnja izvješća o pranju novca i financiranju terorizma, od koji je zadnje izrađeno za razdoblje 2019. i 2020. godine. Godišnje izvješće FATF-a 2019. - 2020. iznosi postignuća FATF-a pod predsjedanjem Xiangmin Liua iz Kine. Poseban naglasak je na globalnoj pandemiji COVID-19 koja je dovela do neviđenih i razornih izazova, oduzimajući živote i uzrokujući katastrofalne ekonomske poremećaje, nove ranjivosti koje su se pojavile tokom krize. FATF-ov dokument o rizicima pranja novca i financiranju terorizma povezanim s COVID-19 i odgovorima na politike sadrži opsežni sažetak kaznenih djela koja rezultiraju prihodima iz krize COVID-19. Najzastupljeniji od ovih zločina odnose se na prijevaru i *cyber* kriminal. Od početka pandemije zabilježen je značajan porast

[60] Mihaljević, D., op.cit., str. 809.
[61] FATF, FATF Annual Report 2019-2020, FATF/OECD, Paris, 2020., str. 9., dostupno na: https://www.fatf- gafi.org/media/fatf/documents/brochuresannualreports/FATF-annual-report-2019-2020.pdf (13.06.2021.)

prijevarnih aktivnosti povezanih s lažnim predstavljanjem službenika i krivotvorenjem medicinske i osobne zaštitne opreme, povećani su rizici povezani s isplatom domaćih gospodarskih poticajnih mjera i hitne financijske pomoći. Kriminalci i korumpirani dužnosnici nastoje prisvojiti novac u vrijeme krize, pa izvješće identificira trendove pranja novca i financiranja terorizma.[62] Kroz 2019. i 2020. godinu kriminalci su svoje nezakonite prihode prali zlouporabom formalnog bankarskog sustava i virtualne imovine. Samo politički odgovori mogu pomoći u podržavanju brze i učinkovite provedbe mjera za odgovor na ilegalne radnje. Vlade se trebaju angažirati s privatnim sektorom na primjenjivanje mjera protiv pranja novca i financiranja terorizma i konstruktivno raditi na smanjenju potencijalnog utjecaja koji COVID-19 može imati na njihovo poslovanje.[63] Osim Grupe za financijsku akciju protiv pranja novca (FATF) za nadzor nad poreznim oazama je značajna i Radna skupina G – 20 o kojoj će biti više u nastavku.

6.4. Radna skupina G – 20

Radna skupina „G-20 ili Group of Twenty Finance Ministers and Central Bank Governors (Skupina dvadeset ministara financija i guvernera središnjih banaka) neformalno je tijelo koje okuplja ministre financija i guvernere središnjih banaka 20 ekonomija: 19 (od 25) najrazvijenijih nacionalnih ekonomija i EU kao posebnu cjelinu. Mandat G-20 promiče otvorene i konstruktivne rasprave razvijenih zemalja i zemalja čije je tržište u nastajanju o ključnim temama u vezi s globalnom ekonomskom stabilnošću.“[64] Skupina G – 20 je u suradnji sa OECD-om radila na otkrivanju poreznih oaza, te je na takav način razvijena i lista poreznih oaza OECD-a. U praćenju međunarodnih financija Radna skupina G – 20 donosi odluke o uspostavljanju politika potrebnih za rast i za stabilizaciju gospodarstava, posebno kada su pogođena krizom. Grupa G – 20 se bavi organiziranjem sastanaka povezanih sa ekonomskim, financijskim, monetarnim i poreznim pitanjima. Podijeljena je u pet radnih skupina koje su posvećene različitim područjima:[65] održivom i uključivom

[62] FATF, FATF Annual Report 2019-2020, FATF/OECD, Paris, 2020., str. 9., dostupno na: https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/brochuresannualreports/FATF-annual-report-2019-2020.pdf (13.06.2021.)
[63] Ibidem str. 10
[64] Sertić, A., op.cit., str. 43.
[65] G20, Working Groups; Finance Track, 2021., dostupno na:

rastu, međunarodnoj financijskoj arhitekturi, infrastrukturi, financijskoj uključenosti, financijskoj regulativi i oporezivanju. Ministri financija G20 u 2015. godini su odobrili reforme međunarodnog poreznog sustava radi suzbijanja izbjegavanja oporezivanja od strane multinacionalnih poduzeća, te provode projekt erozije i preusmjeravanja dobiti (BEPS), koji vladama pruža rješenja za zatvaranje praznina u postojećim međunarodnim pravilima koja korporacijskim kompanijama omogućavaju prebacivanje dobiti u okruženja sa niskim porezom, odnosno u porezne oaze. Preusmjeravanje dobiti uništava gospodarske resurse potrebne za pokretanje rasta, pa njihovo suzbijanje smanjuje učinak globalne ekonomske krize i stvara bolje prilike za sve, stvarajući i veće povjerenje građana u pravednost poreznih sustava širom svijeta. Aktivnosti unutar BEPS-a uključuju uvođenje usklađenosti u domaća pravila koja utječu na prekogranične aktivnosti, usklađivanje oporezivanja s mjestom ekonomske aktivnosti i stvaranjem vrijednosti, poboljšanje transparentnosti, sigurnosti za tvrtke i vlade.

Gubici prihoda od BEPS-a konzervativno se procjenjuju na 100-240 milijardi USD godišnje, ili negdje od 4-10% prihoda od globalnog poreza na dobit. S obzirom na veće oslanjanje zemalja u razvoju na prihode od poreza na dohodak kao postotak poreznih prihoda, utjecaj BEPS-a na te zemlje posebno je značajan. Paket BEPS mjera uključuje nove minimalne standarde o: izvještavanju po zemljama, što će prvi put poreznim upravama dati globalnu sliku poslovanja multinacionalnih poduzeća, zatim kupovanje ugovora, s ciljem okončavanja upotrebe konduktorskih tvrtki za usmjeravanje investicija, suzbijanje štetne porezne prakse, posebno u području intelektualnog vlasništva i automatskom razmjenom poreznih presuda, te učinkovite procedure međusobnih sporazuma kako bi se osiguralo da borba protiv dvostrukog neoporezivanja ne rezultira dvostrukim oporezivanjem.[66] Osim navedenog paketom se revidiraju smjernice o primjeni pravila o transfernim cijenama s ciljem sprječavanja poreznih obveznika u korištenju tzv. blagajni, kako bi se zaštitila dobit u jurisdikcijama s niskim porezom ili bez poreza. Putem

https://www.g20.org/italian-g20-presidency/working-groups.html (15.06.2021.)

[66] OECD, G20 finance ministers endorse reforms to the international tax system for curbing avoidance by multinational enterprises/OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project forwarded to G20 heads of state in November, 2015., dostupno na: https://www.oecd.org/tax/beps/g20-finance-ministers-endorse-reforms-to-the-international-tax-system-for-curbing-avoidance-by-multinational-enterprises.htm (15.06.2021.)

BEPS paketa vlade mogu provesti mjere u svojim zakonima, posebno one koje se odnose na kontroliranje stranih korporacija.

7. Najpoznatiji slučajevi (afere) poreznih oaza

Danas postoje brojni slučajevi (afere) poreznih oaza. U ovom poglavlju će biti prikazane neke od najpoznatijih, a to su afera „Paradise Papers“, te afera „Panama Papers“.

7.1. Afera "Paradise Papers"

Godine 2017. izbila je globalna financijska afera pod nazivom „Paradise Papers“. Prema navedenom izvoru net.hr (Hina) „Izbila nova globalna financijska afera“ 2017., u aferi tajne porezne oaze u su bili upleteni političari, kompanije i bogataši tzv. „plave krvi“ sa dvora britanske kraljevske obitelji, točnije kraljica Elizabeta II. Od političara se uz aferu vežu članovi Trumpovog kabineta (Donald Trump je bivši predsjednik SAD-a, koji je do nedavno obnašao tu dužnost, preciznije do siječnja 2021. godine), te glavni financijaš kanadskog premijera JustinaTrudeau-a. Od tvrtki koje su upletene u aferu „Paradise Papers“ spominju se kompanija Apple i Nike. Kraljica Elizabeta II. je ulagala u offshore fondove (oko 10 milijuna funti) na području porezne oaze Kajmanskog otočja, Bermuda i Singapura. Dio tih sredstava završio je kod poduzetnika za kojeg se tvrdi da je iskoristio siromašne. Prema istrazi kraljica nije učinila niti jednu ilegalnu radnju, ali se postavlja pitanje zašto i zbog čega je ulagala u offshore, i koliko je to za nju primjereno i da li joj je to potrebno.[67] Naime, prema izvoru Vlašić, T., Telegram.hr, 2017., „Cijeli svijet priča o aferi Paradise Papers“; ,tvrtka koja se bavila davanjem savjeta u smanjenju poreznih opterećenja i skrivanjem vlasništva nad imovinom je odvjetnička tvrtka Appleby, koja najviše klijenata ima na području Kajmanskih otoka, Bermuda, na Karibima, britanskom Djevičanskom otočju, Sejšelima te na području drugih poreznih oaza.

Iz navedene tvrtke su 2017. godine u javnost „procurili“ dokumenti pod nazivom „Paradise Papers“, „a nabavio ih je njemački list *Sueddeutsche Zeitung* i podijelio s Međunarodnim

[67] Hina, Izbila nova globalna financijska afera!; Otkrivene tajne porezne oaze političara i bogataša, upletena i kraljica Elizabeta II., Net.hr, 2017., dostupno na: https://net.hr/danas/svijet/izbila-nova-globalna-financijska-afera-otkrivene-tajne-porezne-oaze-bogatasa-upletena-i-kraljica-elizabeta-ii-31b66b1e-b1c2-11eb-9294-0242ac140019 (15.06.2021.)

konzorcijem istraživačkih novinara (ICIJ), uključujući Guardian, BBC i New York Times. Na istraživanju ovog slučaja mjesecima je radilo preko 380 novinara iz više od 90 medijskih kuća u 67 zemalja. Radi se o 13,4 milijuna povjerljivih dokumenata, odnosno 1,4 terabajta podataka. Dokumenti ukazuju na niz poznatih imena koji svoj novac skrivaju u poreznim oazama. Među objavljenim dokumentima nalazi se i pola milijuna spisa iz tvrtke Asiaciti Trust, bazirane u Singapuru i specijalizirane za offshore usluge. Ona djeluje na područjima Bermuda, Kajmanskog otočja, Libanona i Malte."[68] U tim dokumentima se spominju imena brojnih političara iz oko 50 zemalja iz cijelog svijeta.

Osim članova Trumpovog kabineta, Kraljice Elizabete II., kanadskog premijera JustinaTrudeau-a, tu je i firma zeta Vladimira Putina, viši Trudeov savjetnik Stephen Bronfman, srpski ministar Nenad Popović te dr. Tvrtke poput Nike i Apple, koje su multinacionalne kompanije, sudjelovale su u aferi ulaganjem novaca u offshore račune u poreznim oazama. Apple je zaštitio svoj režim s niskim porezima korištenjem Channel Islanda iz Jerseyja. Dokumenti afere „Paradise Papers" ukazuju na otkrića da su aktivnosti tvrtke Appleby ilegalne, te se ne toleriraju jer nisu utemeljene na zakonu a koriste se u offshore sektoru. Ista tvrtka demantira takve navode, jer smatra da ne postoje nikakve ilegalne aktivnosti.[69]

Istraga ove afere je u javnom interesu jer je curenje podataka iz svijeta offshorea u više navrata otkrivalo nezakonite radnje. Procurivanje dokumenata je dovelo do stotina istraga širom svijeta, što je rezultiralo prisiljavanjem političara, ministara, pa čak i premijera da se udalje sa svojih položaja, odnosno da daju ostavke.[70] U poreznim oazama su iskorištavali niske porezne stope, tajnost podataka i offshore usluge za uvećavanje svoje imovine i poreza na dobit, izbjegavanjem većih poreznih opterećenja u svojoj zemlji. Afera

[68] Vlašić, T., Cijeli svijet priča o aferi Paradise Papers; spominju se i britanska kraljica i američki ministar. Izvukli smo 7 ključnih stvari; Objavljeno je 13,4 milijuna dokumenata o tajnim računima u poreznim oazama, Telegram.hr, 2017., dostupno na: https://www.telegram.hr/politika-kriminal/cijeli-svijet-prica-o-aferi-paradise-papers-i-poreznim-oazama-spominju-se-i-britanska-kraljica-i-americki-ministar-izvukli-smo-7-kljucnih-stvari/ (17.06.2021.)
[69] BBC, Paradise Papers: Everything you need to know about the leak, 2017., dostupno na: https://www.bbc.com/news/world-41880153 (20.06.2021.)
[70] Ibidem.

„Paradise Papers“ podsjeća na aferu iz 2016. godine, pod nazivom „Panama Papers“, o kojoj će biti više u nastavku.

7.2. Afera „Panama Papers“

Afera „Panama Papers“ je izbila 2016. godine, te je bila poznata po skandalima ljudi iz najviših krugova, poput premijera Islanda i pakistanskog premijera Navaz Sharifa. Islandski premijer je skrivao milijune dolara u poreznim oazama, te je nakon afere zbog pritisaka javnosti dao ostavku, dok je pakistanski premijer optužen za korupciju. Dokumente o aferi je pribavio njemački list Süddeutsche Zeitung, koji je pozvao Međunarodni konzorcij istraživačkih novinara (ICIJ) da nadgleda istragu (oko 100 medijskih grupa) među kojima su bili BBC Panorama i Guardian. Dokumenti (oko 11,5 milijuna dokumenata) su procurili iz odvjetničkog ureda tvrtke Mossack Fonseca, koja ima sjedište u Panami. „Ta zemlja inače slovi kao porezni raj, a prema podacima iz objavljenih dokumenata deseci političkih lidera, bogataša i poznatih ličnosti iz cijelog svijeta ondje je opralo novce ili utajilo porez.“[71] Curenje tolikog broja dokumenta je bilo najveći udar na offshore poslovanje koji je ikada u povijesti zabilježen. U aferi je sudjelovao veliki broj poznati političara i vrhovnika iz cijeloga svijeta.

Navodno prema izvoru Danas.hr, „Afera koja je zatresla svijet“, neki od značajnijih sudionika afere „Panama Papers“ su ruski predsjednik Vladimir Putin (koji nije direktno sudjelovao u aferi, već je pomogao prijateljima i poznanicima da dobiju neke poslove povezane sa aferom), bivši premijer Gruzije, milijarder Bidzina Ivanišvili, kralj saudijske Arabije, predsjednik Ukrajine i Argentine, ministri i premijeri Jordana, Qatara, Georgie, te Islanda. Oni su „preko tajnih tvrtki i banaka na offshore račune pospremili više od dvije milijarde dolara. Osim njih, tu su i nogometaš Lionel Messi, glumac Jackie Chan, 29 milijardera s Forbesove liste 500 najbogatijih, te primjerice član FIFA-ine etičke komisije, Juan Pedro Damiani. Kralj Saudijske Arabije, Salman bin Abdulaziz bin Abdulraman Al

[71] Danas.hr, Afera koja je potresla svijet / I Panama pokreće istragu o najvećem poreznom skandalu, net.hr, 2016., dostupno na: https://net.hr/danas/svijet/afera-koja-potresa-svijet-i-panama-pokrece-istragu-o-najvecem-poreznom-skandalu-329bf904-b1c2-11eb-8aab-0242ac130011 (20.06.2021.)

Saud, je putem offshore kompanija dizao je hipoteke za kupovine luksuznih vila u središtu Londona, vrijednih 26 i osam milijuna dolara, a bio je i "glavni korisnik" jahte Erga registrirane na offshore kompaniju Crassus Limited.“[72] Navedene bogate ličnosti muče visoki porezi u njihovim državama, pa su imovinu i tvrtke prebacili u porezne oaze poput britanskog Djevičanskog otočja, Sejšela, Bahama, te dr.

Tvrtku Mossack Fonseca „su davne 1979. osnovali Jürgen Mossack i Mossack Fonseca. Mossack je rođen u Njemačkoj 1948. a u Panamu se preselio s obitelji, gdje je stekao diplomu Pravnog fakulteta. Taj čovjek, koji je sa svojim partnerom čuvao tajne bogatstva globalne elite, sin je Erharda Mossacka, nacističkog časnika i pripadnika zloglasne Waffen SS jedinice koja koja se smatrala elitnom Hitlerovom postrojbom, čuvenoj po mrtvačkoj glavi kao zaštitnom znaku. Prije nego što se spojio s Mossackom, Fonseca je vodio malu tvrtku, a dvojac je započeo s offshore poslovanjem otvarajući ured na Britanskim Djevičanskim Otocima. Kada je ondje zabranjeno poslovanje anonimnim kompanijama, Mossack Fonseca vratili su ured i biznis u Panamu, a dijelom i na karipski otok Angvilu.“[73] Navedeni dvojac je stvorio veliku staklenu zgradu u Panami, u kojoj ima razgranato poslovanje po poreznim oazama pacifičkog otočja, u kojima zarađuje vrtoglave svote od svojih offshore registracija, a svojim poslovanjem sudjeluje i u iznimno velikom postotku BDP-a otoka Niue.[74]

S vremenom se na raznim internetskim stranicama ime njihove tvrtke počelo spominjati u kontekstu utaje i pranja novca, te je javnost postala zainteresirana za događanja unutar iste. Ubrzo su u javnost pristizali korporacijski skandali. Od svih skandala koji se povezuju sa tvrtkom Mossack Fonseca najveći je globalna financijska afera „Panama Papers“.

---

[72] Danas.hr, Afera koja je zatresla svijet / Ovo su svjetski lideri koji su na offshore računima sakrili milijune od poreznika, Net.hr, 2016., dostupno na: https://net.hr/danas/svijet/milijarde-na-offshore-racunima-ovo-su-svjetski-lideri-koji-su-sakrili-milijune-od-poreznika-51ddc52e-b1ca-11eb-b405-0242ac140019 (20.06.2021.)

[73] Danas.hr, Tajanstveni vlasnici tvrtke u središtu afere „panama Papers“ / Sin nacista i nagrađivani pisac stvorili su čudovište, Nert.hr, 2016., dostupno na: https://net.hr/danas/svijet/tko-stoji-iza-mossack-fonseca-sin-zloglasnog-nacista-i-nagradivani-pisac-stvorili-su-cudoviste-41b0cb10-b1ca-11eb-89ac-0242ac14003c (20.06.2021.)

[74] Ibidem.

Prema članku i izvoru Danas.hr, „Najveće curenje dokumenata ikad*",* Afera „Panama Papers" navodno je razotkrila tzv. Putinovu mrežu, u kojoj on i njegova obitelj ne sudjeluju direktno, već se bogate preko njegovih prijatelja i poznanika, preko kojih imaju na raspolaganju njihovo bogatstvo. „U 2010. i 2011. godini, offshore društvo nazvano Sandalwood Continental dalo je tri zajma od 11.3 milijuna dolara offshore tvrtki Ozon, vlasniku Igora skijališta u regiji Lenjingrada. Ozon pripada Kovalchuku i ciparskoj tvrtki. Putin je glavni pokrovitelj tog rezorta i često je tamo. Godinu i pol nakon zajma Putin je tamo udao kćer. Novinari su za to doznali tek 2015. godine. Njemački mediji otkrili su kakve su sve manevre koristili Putinovi bližnji. Iako korištenje offshore tvrtki samo po sebi nije ilegalno, ove transakcije uključuju razne navodno lažne dogovore, retroaktivno trgovanje dionicama, konzultantske usluge 'teške' nekoliko milijuna dolara zatim kompenzacije za navodna otkazivanja ugovora i slično."[75] Takav način poslovanja nije prihvatljiv, jer se ustvari samo stvara prividno poslovanje, a sve sa svrhom ilegalnih radnji, pranja, prebacivanja i prikrivanja financijskih sredstava. U aferi „Panama Papers" je razotkriveno leglo prevaranata, koji bi trebali biti uzor, jer se nalaze na vrhu brojnih vlada, predstavljaju svijet sporta, glume, glazbe, međutim suprotno tome, došlo je do velikog šoka globalne javnosti, jer su ustvari odraz nemorala, nepoštenja i svijeta laži i prijevara.

Navedene afere su važne jer je razotkriven nemoralni svijet poreznih oaza, odnosno prijevare offshore kompanija, kao i poznatih svjetskih ličnosti, od kojih su neke nakon pritisaka javnosti uklonjene sa svojih pozicija, ili su pak svoje greške platile dugogodišnjim zatvorskim kaznama. Borba protiv pranja novaca i utaje poreza treba biti nastavljena u budućnosti, s ciljem sprječavanja stvaranja jaza između bogatih i siromašnih, koji je danas veoma primjetan, kao i zbog stvaranja konkurentnosti i rasta gospodarstva koja trpe odljeve iz svojih blagajni. Porezna evazija za karakteristična za sve zemlje, te se odvija na različite načine. U nastavku će biti riječi o poreznoj evaziji u Republici Hrvatskoj.

[75] Danas.hr, Najveće curenje dokumenata ikad / Otkriveno kako se obogatila Putinova mreža. Na popisu su i tvrtke iz Hrvatske?, 2016., dostupno na: https://net.hr/danas/svijet/ovako-su-se-stvarali-ruski-milijarderi-otkriveno-kako-se-obogatila-putinova-mreza-na-popisu-i-hrvatske-tvrtke-51e9ab00-b1ca-11eb-afa1-0242ac140019 (20.06.2021.)

8. Porezna evazija i izbjegavanje plaćanja poreza u RH

Ovo poglavlje se bavi poreznom evazijom i izbjegavanjem plaćanja poreza u Republici Hrvatskoj. Najprije će biti riječi o zastupljenosti porezne evazije i izbjegavanja plaćanja poreza, zatim će biti prikazani primjeri evazije koja se javlja u obliku utaje kod slijedećih vrsta poreza: poreza na dohodak, poreza na dodanu vrijednost, te kod poreza na dobit. Nadalje, biti će riječi o načinima sprječavanja porezne evazije u Hrvatskoj.

8.1. Zastupljenost porezne evazije i izbjegavanja plaćanja poreza

Svaka država, pa tako i Republika Hrvatska, ima svoj porezni sustav, koji obuhvaća razne oblike poreza. „U Hrvatskoj su među poreznim oblicima najznačajniji PDV i trošarine, dok porez na dobit nema znatniju ulogu u punjenju proračuna. Od ukupnih prihoda od poreza konsolidiranog proračuna središnje države PDV donosi otprilike 60%. Pozitivna je strana hrvatskoga poreznog sustava veće oslanjanje na oporezivanje PDV-om, a manje na porez od dobiti. Općenito se vjeruje kako struktura poreznoga sustava, u kojemu se više oporezuje potrošnju širokom primjenom PDV-a nego štednju i ulaganje, pozitivno utječe na razvoj gospodarstva. Ponekad se u stručnim raspravama ističe kako porez na dohodak u Hrvatskoj nije dovoljno progresivan, odnosno da nedovoljno opterećuje bogate, pa slijedom toga gotovo nije niti bilo ozbiljnijih razmatranja o mogućem uvođenju proporcionalnog poreza (flat-tax). Progresivnost poreza na dohodak u Hrvatskoj visoka je u usporedbi s drugim zemljama.“[76] Kod progresivnog poreza najveći teret snose bogati, dok se teret građana smanjuje. Sustav poreza na dohodak obilježava olakšica osobnog odbitka (za djecu i druge uzdržavane članove obitelji), kao i oslobođenja (npr. osobe u invalidnim stanjima, za osobe koje prebivaju na područjima posebne države skrbi, poticanja za školovanje, istraživanje i razvoj, zapošljavanje, te dr.).

Porezni sustav Republike Hrvatske je složen, te bi ga trebalo pojednostaviti s ciljem snižavanja graničnih poreznih stopa, kao i zbog regulacije iskorištavanja olakšica,

[76] Bejaković, P, Hoćemo li uistinu stvoriti jednostavan porezni sustav?, op.cit., str. 82.

izuzeća i oslobođenja od strane građana sa visokim dohotkom, te ga usmjeriti na siromašne obveznike kojima su ustvari olakšice i namijenjene. Problematiku olakšica kod dohotka čini činjenica da osobe koje imaju visok dohodak, ostvaruju i veće porezne olakšice za djecu i uzdržavane članove u obitelji, pa olakšice na takav način ne djeluju u željenom smjeru, jer se dohodak bogatijih povećava, a ustvari je pravi cilj olakšica kod osobnog odbitka poreza na dohodak bio pomoći siromašnim obiteljima s djecom. Nadalje, problematiku poreznog sustava Hrvatske čine neprimjerene porezne stope i istima podložna porezna osnovica, pa je provođenje porezne discipline nužno kao odrednica stvaranja gospodarskih učinaka oporezivanja. Porezni teret je odrednica brojnih zbivanja u gospodarstvu, pa što su građani i poduzeća porezno opterećeniji, time dolazi i do većeg nezadovoljstva i podlijeganja ilegalnim aktivnostima. Sa težinom poreznog tereta raste i porezna obveza poreznih obveznika, uslijed čega dolazi i do rasta otpora plaćanja takvih nameta. Otpor plaćanja poreznih obveza vidljiv je kroz izbjegavanje plaćanja poreza i kroz poreznu evaziju, koja se u Republici Hrvatskoj pojavljuje u više oblika.

Čimbenici koji utječu na poreznu evaziju u Hrvatskoj su:

- „stupanj demokracije,
- povjerenje u državu,
- učinkovitost pravnog sustava,
- moral poreznih obveznika,
- porezno opterećenje – najčešći uzrok otpora prema plaćanju poreza; dok se s godinama porezno opterećenje u Hrvatskoj povećavalo, glavna poruka najnovije porezne reforme je smanjenje općeg poreznog tereta. Porezna se evazija u Hrvatskoj pojavljuje u različitim oblicima, ovisno o vrsti poreza. Načelno se mogu navesti tri najčešća oblika, a to su:
    - porezne utaje kod poreza na dohodak,
    - poreza na dodanu vrijednost, te
    - utaje kod poreza na dobit.“[77]

[77] Financijski klub, Porezna evazija, op.cit.

Prema navedenom u Hrvatskoj je zastupljena nelegalna ili nezakonita porezna evazija koja se javlja u različitim oblicima utaje. Porezne oaze su sve jurisdikcije koje su sklone nižim porezima, pa se na području Hrvatske poreznom oazom može primjerice nazvati grad Samobor u kojemu nema prireza na porez na dohodak, pa je to područje porezna oaza Zagrepčanima kojima je cilj izbjeći plaćanje prireza u Zagrebu. „A "pomalo offshore" postaje i cijela Hrvatska kada inozemne investitore privlači obećanjima o poreznim ustupcima i izuzećima, primjerice, da se eventualno povećanje poreznih stopa neće odnositi na njih stanoviti broj godina nakon što završe investiciju."[78] Hrvatska kao i brojne druge zemlje nastoje privući strane investitore, s ciljem razvoja i rasta gospodarstva, pa im daje posebne pogodnosti, ustupke, izuzeća od povećanja poreznih stopa te dr. U nastavku će biti objašnjena porezna evazija utaje u Hrvatskoj kod prethodno navedena tri najčešća oblika porezne evazije, kod poreza na dohodak, poreza na dodanu vrijednost i kod poreza na dobit.

8.2. Porezna evazija poreza na dohodak, poreza na dobit i porezna na dodanu vrijednost

Kod poreza na dohodak je značajno da se porezna evazija pojavljuje u obliku utaje kroz rad na crno, pri čemu se radnicima isplaćuje novac u gotovini, te kroz prijavljivanje radnika na minimalac, uslijed čega se razlika plaće isplaćuje u gotovini. „Od početka 2018. godine, prema predloženoj reformi, dohodak se u Hrvatskoj oporezuje po stopi od 24% i 36% za razliku od dotadašnjih 12%, 25%, i 40%, a osobni odbitak povećan je na 4000 kuna. Te izmjene prema procjenama ministarstva financija iz poreznih škara poreza na dohodak isključuju oko 1,5 milijuna ljudi. Iako je došlo do smanjivanja poreznog tereta, evazija poreza na dohodak se povezuje i sa doprinosima koji i za radnika i za poslodavca predstavljaju teret koji nastoje izbjeći."[79] Takav način izbjegavanja plaćanja porezne obveze ima negativan učinak na radnike, na prihode države, posebno one namijenjene rashodima za socijalno ugrožene. Na takav način se javljaju problemi na razini cjelokupne zajednice i gospodarstva, koji umanjuju njegov rast. Bez obzira na izmjene poreznih stopa

[78] Bošković, R., op.cit.
[79] Financijski klub, Porezna evazija, op.cit.

kod poreza na dohodak, u Hrvatskoj i dalje prevladava visoka razina evazije poreza na dohodak.[80]

Kod poreza na dobit je teško procjeniti evaziju. „Obveznici poreza na dobit često prikazuju više materijalne troškove u obliku precijenjenih putnih naloga, izdanih računa bez kupovine, isplaćivanja honorara za autorski rad ili obavljene usluge (istraživanje tržišta, administrativni poslovi i sl.), te tako smanjuju dobit.“[81] Za porez na dobit je karakteristično to da su porezne reforme poreznog sustava utjecale na umanjivanje porezne osnovice poreza na dobit, pa na takav način i na smanjivanje evazije (zakonom se ne priznaju rashodi koji uvećavaju poreznu osnovicu, smanjeno je porezno opterećenje).

Slijedeća najučestalija pojava porezne evazije u Hrvatskoj je evazija kod poreza na dodanu vrijednost (PDV), kojim se oporezuje promet dobara i usluga, te pripada skupini neizravnih poreza, kojemu je karakteristika prevaljivanje porezne obveze na potrošače. Bez obzira na tu karakteristiku, danas prevladava visoka razina interesa za izbjegavanje porezne obveze koju plaća potrošač, s ciljem ostvarivanja dodatne ekonomske koristi putem koje se ostvaruje dodana ekonomska korist obveznika u trgovini, ugostiteljskom sektoru, te drugim djelatnostima koje naplaćivanje vrše, u većini slučajeva, u gotovini. Kod poreza na dodanu vrijednost „porezna se evazija odvija kroz neizdavanje računa ili izdavanje neispravnih računa. Uvođenjem sustava fiskalizacije uočljiv je trend povećanja prihoda od PDV-a. Međutim, usprkos tome porezna evazija PDV-a je i dalje vrlo visoka i procjenjuje se u iznosu od pola milijarde eura. Prema predloženoj reformi predviđa se smanjivanje poreznog tereta za određeni dio dobara i usluga, ali dolazi do povećanja PDV-a s 13% na 25% za usluge u ugostiteljstvu, što će ukoliko izostanu pojačani nadzori zasigurno voditi većoj poreznoj evaziji.“[82] Danas je porez na dodanu vrijednost jedan od trendova koji omogućavaju punjenje državne blagajne, jer je stopa oporezivanja potrošnje u rastu. Zbog navedenog vlade povećavaju kontrole i nadzor „kod izbjegavanja plaćanja PDV-a – kada društvo ispostavi zahtjev za povrat PDV-a koji nikada nisu platili ili ne plati državi PDV koji su prikupili od svojih kupaca. U razvijenijim ekonomijama, postignuti su određeni uspjesi u smanjenju izbjegavanja plaćanja PDV-a. Europska komisija je

[80] Financijski klub, Porezna evazija, loc.cit.
[81] Sertić, A., op.cit., str. 46.
[82] Ibidem

primjerice procijenila da je smanjila nedostatak naplaćenog PDV-a – razliku između očekivanog prihoda od PDV-a i stvarno naplaćenog – s 161 milijardi USD 2016. godine na 150 milijardi USD 2017. godine.“[83] Pojavom digitalizacije je omogućeno lakše kontroliranje izbjegavanja plaćanja PDV-a, jer digitalna priprema PDV izvještaja obuhvaća detaljne popise svega, a moguće je i otkrivanje ispravljanja grešaka, te novih ažuriranja, a kazne za navedeno su stroge. Digitalizacija Hrvatske će povoljno utjecati na buduće smanjenje porezne evazije PDV-a, stoga je nužna njena provedba u što većem broju poduzeća. Hrvatska kao i druge zemlje pronalazi načine za sprječavanje porezne utaje, u čemu slijedi registrativu Europske unije, pa se u odnosu na prethodna razdoblja razina evazije umanjila, ali je i dalje visoka, te je popraćena sivom ekonomijom.[84] Više o načinima sprječavanja porezne utaje u Hrvatskoj biti će u nastavku.

8.3. Načini sprječavanja porezne utaje u Hrvatskoj

Porezno utajivanje u Hrvatskoj se smatra djelom sive ekonomije koja u Hrvatskoj ima visoku razinu, „blizu 30 %, što znači da se po tom pitanju nešto treba učiniti, a jedno od glavnih rješenja za to ne samo u Hrvatskoj nego u cijelom svijetu je povećanje elektroničkih transakcija ili plaćanja elektroničkim putem. U zapadnoj Europi siva ekonomija ima udjel od 10 do 15 % u BDP-u, pri čemu su u tome vodeće najveće zemlje poput Njemačke (gdje samo na crno radi 30 do 35 % od ukupnog radnog stanovništva), Velike Britanije, Španjolske, Italije i Francuske jer imaju i ogroman volumen BDP-a, dok je to primjerice u Švicarskoj tek 7 %, a u Hrvatskoj 28 %, slično kao u Rumunjskoj, Litvi, Latviji i Estoniji.“[85] Radom na crno, isplaćivanjem novaca na ruke, te drugim oblicima porezne evazije narušava se slika gospodarstva Hrvatske, te se u pitanje dovodi učinkovitost porezne politike, kao i transparentnost i pravednost poreznog sustava.

---

[83] EY, Pet ključnih trendova kod oporezivanja PDV-a i kako s njima postupati, 2019., dostupno na: https://www.ey.com/hr_hr/tax/five-key-vat-trends-and-what-to-do-about-them (22.06.2021.)
[84] Ibidem.
[85] Moj posao, Izračunali koliko iznosi siva ekonomija u Hrvatskoj, 2021., dostupno na: https://www.moj-posao.net/Press-centar/Details/74320/Izracunali-koliko-iznosi-siva-ekonomija-U-Hrvatskoj/2/ (22.06.2021.)

Hrvatska je prilikom ulaska u EU svoje zakonodavstvo prilagodila zahtjevima EU, te je usvojila Paket mjera o poreznoj transparentnosti, iz 2015. godine, koji je kreiran s ciljem stvaranja transparentnosti i suradnje među državama članicama zbog sprječavanja porezne evazije (utaje). Također je usvojila i Paket mjera za borbu protiv izbjegavanja plaćanja poreza, iz 2016. godine.[86] Navedeni paketi su dio opće porezne politike Europske unije. Paket mjera za borbu protiv izbjegavanja plaćanja poreza sadrži konkretne mjere za sprječavanje agresivnog poreznog planiranja, jačanje porezne transparentnosti i stvaranje jednakih uvjeta za sva poduzeća u EU-u. Pomaže državama članicama da poduzmu snažne i koordinirane akcije protiv izbjegavanja poreza i osigurava da tvrtke plaćaju porez gdje god ostvaruju dobit u EU. Cilj paketa je stvaranje minimalne razine zaštite od izbjegavanja plaćanja poreza na dobit u cijeloj EU, a istovremeno osigurati pravednije i stabilnije okruženje za tvrtke.[87]

Osim navedenog Hrvatska je usvojila Direktivu Vijeća (EU) 2016/1164 od 12. srpnja 2016. o utvrđivanju pravila protiv praksi izbjegavanja plaćanja poreza od strane trgovačkih društava, kojima se izravno utječe na funkcioniranje unutarnjeg tržišta[88], a koja predlaže pravno obvezujuća pravila protiv zloporabe, koje bi sve države članice trebale primijeniti protiv uobičajenih oblika agresivnog poreznog planiranja.

Pravila Direktive protiv izbjegavanja poreza u četiri posebna područja radi suzbijanja smanjenja porezne osnovice i premještanja dobiti (BEPS) su slijedeća:

- „Pravila o ograničavanju kamata: kada multinacionalna društva umjetno smanjuju poreznu osnovicu plaćanjem preuveličanih kamata povezanim društvima u jurisdikcijama s niskim poreznim stopama. Direktivom se nastoji odvratiti društva od te prakse ograničavanjem iznosa kamate koju porezni obveznik ima pravo odbiti u poreznom razdoblju. Najveći iznos kamate koja se može odbiti iznosi

[86] Verbeken, D., Opća porezna politika, Europski parlament, 2021., dostupno na: https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/92/opca-porezna-politika (23.06.2021.)

[87] EY, Pet ključnih trendova kod oporezivanja PDV-a i kako s njima postupati, 2019., dostupno na: https://www.ey.com/hr_hr/tax/five-key-vat-trends-and-what-to-do-about-them (22.06.2021.)

[88] EUR LEX, Council Directive (EU) 2016/1164, of 12 July 2016., laying down rules against tax avoidance practices that directly affect the functioning of the internal market, Bruxelles, 2016., dostupno na: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2016/1164/oj (23.06.2021.)

najviše 30 % prihoda poreznog obveznika prije obračunavanja kamate, poreza, otpisa (mjera količine vrijednosti imovine iskorištene u danom razdoblju) i amortizacije (raspoređivanje plaćanja na više razdoblja).

- Pravila o izlaznom oporezivanju: kada porezni obveznici pokušavaju smanjiti poreznu obvezu prijenosom porezne rezidentnosti i/ili imovine na jurisdikciju s niskim poreznim stopama, isključivo radi agresivnog poreznog planiranja. Pravilima o izlaznom oporezivanju nastoji se spriječiti smanjivanje porezne osnovice u državi članici podrijetla kada se imovina visoke vrijednosti s nepromijenjenim vlasništvom prenosi izvan porezne jurisdikcije te države. Direktivom se poreznim obveznicima daje mogućnost odgode plaćanja iznosa poreza tijekom pet godina i obročne otplate, ali samo u slučaju da se prijenos odvija u okviru EU-a.
- Opća pravila o suzbijanju zlouporabe: ovim se pravilima nastoje popuniti praznine koje mogu postojati među posebnim pravilima država o suzbijanju zlouporabe izbjegavanja poreza i omogućuje poreznim tijelima ovlasti da poreznim obveznicima uskrate zlouporabu poreznih instrumenata. Opća klauzula o suzbijanju zlouporabe kao dio Direktive primjenjuje se na aranžmane koji su neautentični u mjeri u kojoj nisu uspostavljeni iz valjanih komercijalnih razloga koji odražavaju gospodarsku stvarnost.
- Pravila o kontroliranom inozemnom društvu (CFC): kako bi se smanjila ukupna porezna obveza, grupe trgovačkih društava mogu premještati dobit na kontrolirana društva kćeri u jurisdikcijama s niskim stopama poreza. Pravilima o CFC-u ponovno se pripisuje prihod kontroliranog stranog društva kćeri koje plaća nisku stopu poreza matičnom društvu koje plaća višu stopu poreza. Kao rezultat toga, matično društvo plaća porez za taj prihod u državi u kojoj je rezident.“[89]

Direktivu Vijeća (EU) 2016/1164 od 12. srpnja 2016. o utvrđivanju pravila protiv praksi izbjegavanja plaćanja poreza od strane trgovačkih društava je u 2017. godini dopunjena izmjenama koje zajedno sa prethodno navedenim pravilima, rješavaju hibridne

[89] EUR LEX, Rješavanje pitanja izbjegavanja poreza od strane trgovačkih društava; Sažetak dokumenta: Direktiva (EU) 2016/1164 – sprečavanje izbjegavanja poreza od strane trgovačkih društava, 2017., dostupno na: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/LSU/?uri=CELEX:32016L1164 (23.06.2021.)

neusklađenosti na području Europske unije. Direktivu iz 2016. godine zamijenila je Direktiva (EU) 2017/952., koja ima dopune u pogledu utvrđivanja pravila o hibridnim neusklađenostima, a ista se odnose na porezne obveznike kao pravne osobe koji za smanjenje poreznih obveza iskorištavaju razlike u nacionalnom poreznom sustavu, npr. kroz dvostruki odbitak u dvije različite zemlje. Tada bi jedna jurisdikcija po novim pravilima trebala uskratiti promjenu odbitka koji je već korišten u drugoj zemlji.[90]

Hrvatska za sprečavanje porezne evazije treba osigurati provođenje institucionalnih mjera koje će utjecati na razvoj porezne administracije, koja treba stvoriti veću razinu povjerenja sa poreznim obveznicima. Stvaranjem pravnih mjera ostvarila bi se stabilnost i poštovanje poreznih propisa, pod cijenom postrožavanja sustava kažnjavanja kod izbjegavanja plaćanja porezne obveze ili porezne evazije. Svakako na umu treba imati i jačanje poreznog morala, jer svaka „krađa“ poreznom evazijom uskraćuje državni proračun i njegove svrhe trošenja na socijalno ugrožene skupine.[91]

[90] Ibidem.
[91] Ibidem.

9. Zaključak

Oporezivanje je pojava koja seže u daleku prošlost, jer su se porezi počeli razvijati paralelno sa razvojem civilizacija. Kroz povijest se oporezivanje vršilo na različite načine, u naturi, desetinama od proizvedenih proizvoda, a kasnije i u novcu. Danas je razvijen porezni sustav koji ima različite oblike poreza, na temelju kojih se ostvaruju fiskalni, ekonomski, obrazovni, zdravstveni, demografski i drugi ciljevi. Današnji porezni sustavi su previše složeni i netransparentni, te bi trebali biti jednostavniji, a da bi to postali potrebno je oblikovati rješenja i mjere porezne politike temeljene na načelima oporezivanja. Pojavnost negativnih učinaka oporezivanja povezuje se sa karakteristikom poreza – poreza kao prisilnog plaćanja, koje je zakonski određeno, te se mora plaćati. Zbog navedenog dolazi do nezadovoljstva poreznih obveznika, koji često podliježu izbjegavanju plaćanja poreza ili porezne evazije. Države u kojima prevladavaju pogodnosti izbjegavanja plaćanja poreza ili pak plaćanja minimalnih ili nultih poreznih stopa, nazivaju se porezne oaze.

Danas u svijetu postoji oko 60-ak aktivnih poreznih oaza, koje su teritorijalno smještene najviše na Karibima, u Europi i u Aziji, u kojima offshore račune imaju brojna osiguravajuća društva, banke, investicijski fondovi te oko polovice registriranog brodovlja koje je teže od 100 tona. Nakon Švicarske, najveće udjele svog bogatstva ostvaruje Velika Britanija, Kanalski otoci i Dublin, Karibi, Panama, Hong Kong, Singapur, te Luxembourg. Danas se najvećom poreznom oazom na području Europe predstavlja Irsku. Porezne oaze omogućavaju izbjegavanje oporezivanja (nisko ili nulto oporezivanje), mogućnost porezne tajne i stvaranje fiktivnog prebivališta što omogućava skrivanje vlasnika, jednostavno osnivanje i vođenje kompanija, imaju ekonomsko-političku stabilnost i integritet vlade, te razvijeno bankarstvo. Zbog učestalih prevara nad takvim načinom poslovanja vrše se pojačane kontrole poreznih utočišta. Organizacija koja je iznimno fokusirana na izradu izvještaja sa popisima jurisdikcija koje imaju slabe mjere za pranje novca i za financijski terorizam je Grupa za financijsku akciju protiv pranja novca (engl. Financial Action Task Force –FATF), koja je razvila tzv. popis na akciju ili crnu listu

poreznih oaza, odnosno zemalja i teritorija koji nisu kooperativni u borbi protiv pranja novca i financiranja terorizma. Osim navedene organizacije nadzorom nad poreznim oazama bavi se Međunarodni monetarni fond, Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj, te Radna skupina G20. Poseban nadzor vrši se nad financijskim offshore centrima i offshore kompanijama. Negativnost poreznih oaza je u tome što one pružaju takozvani prostor tajnosti, u kojem su omogućene ilegalne aktivnosti. Ilegalne prakse, poput krivotvorenja trgovine, prijevara i pranja novca, proizlaze iz asimetričnosti informacija, skrivenih unutar prostora poreznih oaza u kojima su resursi preusmjereni na zakonite vlasnike. Pogodnosti koje nude porezne oaze samo dodatno utječu na slabljenje institucija, upravljanja i ekonomskog napretka zemalja iz kojih se vrši prijenos transakcija u porezne oaze. Natjecateljsko ponašanje porezne konkurencije ovisi o mobilnosti kapitala, pa je ona u vrijeme globalizacije postala sve pokretljiviji čimbenik procvata poreznih oaza. Činjenica je da porezne odredbe poreznih oaza imaju utjecaja na konkurentnost međunarodnog oporezivanja, u negativnom smislu.

Kakva će biti budućnost poreznih oaza ne može se točno razjasniti, jer bez obzira na napore međunarodnih organizacija poslovanje u njima i dalje raste, te su danas poznate brojne afere poreznih oaza, a neke od najpoznatiji su afera „Paradise Papers“ i afera „Panama Papers“, koje su važne jer je curenjem dokumenata o njihovom poslovanju u javnost, razotkriven nemoralni svijet, odnosno prijevare offshore kompanija, kao i poznatih svjetskih ličnosti, od kojih su neke nakon pritisaka javnosti uklonjene sa svojih pozicija, ili su pak svoje greške platile dugogodišnjim zatvorskim kaznama. Borba protiv pranja novaca i utaje poreza treba biti nastavljena u budućnosti, s ciljem sprečavanja stvaranja jaza između bogatih i siromašnih, koji je danas veoma primjetan, kao i zbog stvaranja konkurentnosti i rasta gospodarstva koja trpe odljeve iz svojih blagajni. Porezna evazija je karakteristična za sve zemlje, te se odvija na različite načine. Porezni sustav Republike Hrvatske je složen, te bi ga trebalo pojednostaviti s ciljem snižavanja graničnih poreznih stopa, kao i zbog regulacije iskorištavanja olakšica, izuzeća i oslobođenja od strane građana sa visokim dohotkom, te ga usmjeriti na siromašne obveznike kojima su ustvari olakšice i namijenjene. Problematiku olakšica kod dohotka čini činjenica da osobe koje imaju visok dohodak, ostvaruju i veće porezne olakšice za djecu i uzdržavane članove u obitelji, pa olakšice na takav način ne djeluju u željenom smjeru, jer se dohodak

bogatiji povećava, a ustvari je pravi cilj olakšica kod osobnog odbitka poreza na dohodak trebao bi pomoći siromašnim obiteljima s djecom. Problematiku poreznog sustava Hrvatske čine neprimjerene porezne stope i istima podložna porezna osnovica, pa je provođenje porezne discipline nužno kao odrednica stvaranja gospodarskih učinaka oporezivanja. Porezni teret je odrednica brojnih zbivanja u gospodarstvu, pa što su građani i poduzeća porezno opterećeniji, time dolazi i do većeg nezadovoljstva i podlijeganja ilegalnim aktivnostima. Otpor plaćanja poreznih obveza vidljiv je kroz izbjegavanje plaćanja poreza i kroz poreznu evaziju, koja se u Republici Hrvatskoj pojavljuje u više oblika, a najizraženija je kod poreza na dohodak, poreza na dodanu vrijednost i kod poreza na dobit. Pojavom digitalizacije je omogućeno lakše kontroliranje izbjegavanja plaćanja PDV-a, jer digitalna priprema PDV izvještaja obuhvaća detaljne popise svega, a moguće je i otkrivanje ispravljanja grešaka, te novih ažuriranja, a kazne za navedeno su stroge. Digitalizacija Hrvatske će povoljno utjecati na buduće smanjenje porezne evazije PDV-a, stoga je nužna njena provedba u što većem broju poduzeća. Hrvatska kao i druge zemlje pronalazi načine za sprječavanje porezne utaje, u čemu slijedi registrativu Europske unije, pa se u odnosu na prethodna razdoblja razina evazije umanjila, ali je i dalje visoka, te je popraćena sivom ekonomijom. Hrvatska za sprječavanje porezne evazije treba osigurati provođenje institucionalnih mjera koje će utjecati na razvoj porezne administracije, koja treba stvoriti veću razinu povjerenja sa poreznim obveznicima. Stvaranjem pravnih mjera ostvarila bi se stabilnost i poštovanje poreznih propisa, pod cijenom postrožavanja sustava kažnjavanja kod izbjegavanja plaćanja porezne obveze ili porezne evazije.

10. Literatura

Knjige:

1. Bjelajac, Ž., Zirojević Fatić, M. (ur.), Terorizam kao globalna prijetnja, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, Novi Sad, CBS, CSS Beograd, 2012.
2. Jurković, P., Javne financije, Masmedia, Zagreb, 2002.
3. Jelčić, B., Javne financije, Rrif - plus, Zagreb, 2001.

E – knjige:

1. Hampton, M. P., Abbott, J. P., Offshore Finance Centers and Tax Havens: The Rise of Global Capital, Ichor Business Books, Hardcover, 1999., dostupno na: https://www.nishithdesai.com/fileadmin/user_upload/pdfs/Research%20Articles/Offshore%20Financial%20Centers.pdf (07.06.2021.)

Članci:

1. Bejaković, P., Porezna utočišta u svijetu otpornija nego što se prije vjerovalo, Porezni vjesnik 3/2013., (70.-78.), dostupno na: https://www.ijf.hr/upload/files/file/PV/2013/3/bejakovic.pdf (20.05.2021.)
2. Bejaković, P, Hoćemo li uistinu stvoriti jednostavan porezni sustav?, Institut za javne financije, Porezni vjesnik 5/2015., dostupno na: https://www.ijf.hr/upload/files/file/PV/2015/5/bejakovic.pdf (21.05.2021.)
3. Bejaković, P., Porezna evazija i kako je sankcionirati, Političke analize, Vol. 5, No. 20, 2014., (45-50), dostupno na: www.hrcak.srce.hr (06.06.2021.)
4. Bošković, R., Porezne oaze: Na tajnim računima od Paname do Lihtenštajna pohranjeno je 32 bilijuna dolara!, Jutarnji.hr, 2016., dostupno na: https://www.jutarnji.hr/globus/svijet/porezne-oaze-na-tajnim-racunima-od-paname-do-lihtenstajna-pohranjeno-je-32-bilijuna-dolara-4067859 (28.05.2021.)

5. BBC, Paradise Papers: Everything you need to know about the leak, 2017., dostupno na: https://www.bbc.com/news/world-41880153 (20.06.2021.)
6. Danas.hr, Afera koja je potresla svijet / I Panama pokreće istragu o najvećem poreznom skandalu, net.hr, 2016., dostupno na: https://net.hr/danas/svijet/afera-koja-potresa-svijet-i-panama-pokrece-istragu-o-najvecem-poreznom-skandalu-329bf904-b1c2-11eb-8aab-0242ac130011 (20.06.2021.)
7. Danas.hr, Afera koja je zatresla svijet / Ovo su svjetski lideri koji su na offshore računima sakrili milijune od poreznika, Net.hr, 2016., dostupno na: https://net.hr/danas/svijet/milijarde-na-offshore-racunima-ovo-su-svjetski-lideri-koji-su-sakrili-milijune-od-poreznika-51ddc52e-b1ca-11eb-b405-0242ac140019 (20.06.2021.)
8. Danas.hr, Tajanstveni vlasnici tvrtke u središtu afere „panama Papers“ / Sin nacista i nagrađivani pisac stvorili su čudovište, Nert.hr, 2016., dostupno na: https://net.hr/danas/svijet/tko-stoji-iza-mossack-fonseca-sin-zloglasnog-nacista-i-nagradivani-pisac-stvorili-su-cudoviste-41b0cb10-b1ca-11eb-89ac-0242ac14003c (20.06.2021.)
9. Danas.hr, Najveće curenje dokumenata ikad / Otkriveno kako se obogatila Putinova mreža. Na popisu su i tvrtke iz Hrvatske?, 2016., dostupno na: https://net.hr/danas/svijet/ovako-su-se-stvarali-ruski-milijarderi-otkriveno-kako-se-obogatila-putinova-mreza-na-popisu-i-hrvatske-tvrtke-51e9ab00-b1ca-11eb-afa1-0242ac140019 (20.06.2021.)
10. European Commission, Tematski informativni članak o Europskom semestru: Oporezivanje, 2017., dostupno na: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/file_import/european-semester_thematic-factsheet_taxation_hr_0.pdf (21.05.2021.)
11. EUR LEX, Rješavanje pitanja izbjegavanja poreza od strane trgovačkih društava; Sažetak dokumenta: Direktiva (EU) 2016/1164 – sprečavanje izbjegavanja poreza od strane trgovačkih društava, 2017., dostupno na: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/LSU/?uri=CELEX:32016L1164 (23.06.2021.)

12. EY, Pet ključnih trendova kod oporezivanja PDV-a i kako s njima postupati, 2019., dostupno na: https://www.ey.com/hr_hr/tax/five-key-vat-trends-and-what-to-do-about-them (22.06.2021.)
13. Financijski klub, Porezna evazija, 2017., dostupno na: http://finance.hr/porezna-evazija/ (13.05.2021.)
14. Government.no, Tax havens and development, NOU 2009: 19, dostupno na: https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/nou-2009-19/id571718/?ch=5 (29.05.2021.)
15. Hina, Izbila nova globalna financijska afera!; Otkrivene tajne porezne oaze političara i bogataša, upletena i kraljica Elizabeta II., Net.hr, 2017., dostupno na: https://net.hr/danas/svijet/izbila-nova-globalna-financijska-afera-otkrivene-tajne-porezne-oaze-bogatasa-upletena-i-kraljica-elizabeta-ii-31b66b1e-b1c2-11eb-9294-0242ac140019 (15.06.2021.)
16. IMF - The Monetary and Exchange Affairs Department, Offshore Financial Centers IMF Background Paper, 2000., dostupno na: https://www.imf.org/external/np/mae/oshore/2000/eng/back.htm (07.06.2021.)
17. Kesner – Škreb, M., Izbjegavanje i utaja poreza, Financijska praksa, 1995, 19 (3), dostupno na: http://www.ijf.hr/pojmovnik/izbjegavanje_i_utaja_poreza.htm (05.06.2021.)
18. Klier, D., Aktualna problematika otkrivanja, prijavljivanja i procesuiranja utaja poreza – državnoodvjetnički aspekt, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Vol. 14 No. 2, 2007., (785.-800.), dostupno na: www.hrcak.srce.hr (17.05.2021.)
19. Mahou, N., The Damaging Effects of Tax Havens, Tilburg University, 2010., dostupno na: http://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=107663 (29.05.2021.)
20. Mihaljević, D., Položaj i uloga Offshore financijskih centara u financijskoj globalizaciji, Ekonomska misao i praksa, Vol., No. 2, 2012., (795.-818.), dostupno na: www.hrcak.srce.hr (03.06.2021.)
21. Moj posao, Izračunali koliko iznosi siva ekonomija u Hrvatskoj, 2021., dostupno na: https://www.moj-posao.net/Press-centar/Details/74320/Izracunali-koliko-iznosi-siva-ekonomija-U-Hrvatskoj/2/ (22.06.2021.)

22. Nikolić, N., Financijske oaze globalnog svijeta, Ekonomska misao i praksa, Vol. 12, No. 2, 2003., (253 – 272), dostupno na: www.hrcak.srce.hr (25.05.2021.)
23. OECD, G20 finance ministers endorse reforms to the international tax system for curbing avoidance by multinational enterprises/OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project forwarded to G20 heads of state in November, 2015., dostupno na: https://www.oecd.org/tax/beps/g20-finance-ministers-endorse-reforms-to-the-international-tax-system-for-curbing-avoidance-by-multinational-enterprises.htm (15.06.2021.)
24. Remeur, C., Listing of tax havens by the EU, European Parlament, EPRS | European Parliamentary Research Service, 2018., dostupno na: https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/147404/7%20-%2001%20EPRS-Briefing-621872-Listing-tax-havens-by-the-EU-FINAL.PDF (28.05.2021.)
25. Sertić, A., Porezne oaze: međunarodno izbjegavanje plaćanja poreza i porezna evazija, Porezni vjesnik 5/2012., (40.-47.), dostupno na: https://www.ijf.hr/upload/files/file/PV/2012/5/sertic.pdf (25.05.2021.)
26. Vlašić, T., Cijeli svijet priča o aferi Paradise Papers; spominju se i britanska kraljica i američki ministar. Izvukli smo 7 ključnih stvari; Objavljeno je 13,4 milijuna dokumenata o tajnim računima u poreznim oazama, Telegram.hr, 2017., dostupno na: https://www.telegram.hr/politika-kriminal/cijeli-svijet-prica-o-aferi-paradise-papers-i-poreznim-oazama-spominju-se-i-britanska-kraljica-i-americki-ministar-izvukli-smo-7-kljucnih-stvari/ (17.06.2021.)
27. Verbeken, D., Opća porezna politika, Europski parlament, 2021., dostupno na: https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/92/opca-porezna-politika (23.06.2021.)

Zakoni:

1. Opći porezni zakon, pročišćeni tekst zakona, NN 115/16, 106/18, 121/19, 32/20, 42/20, dostupno na: https://www.zakon.hr/z/100/Op%C4%87i-porezni-zakon (17.05.2021.)

2. Zakon o porezu na dohodak, pročišćeni tekst, NN 115/16, 106/18, 121/19, 32/20, 138/20, dostupno na: https://www.zakon.hr/z/85/Zakon-o-porezu-na-dohodak (17.05.2021.)
3. Zakon o porezu na dobit, pročišćeni tekst zakona, NN 177/04, 90/05, 57/06, 146/08, 80/10, 22/12, 148/13, 143/14, 50/16, 115/16, 106/18, 121/19, 32/20, 138/20, dostupno na: https://www.zakon.hr/z/99/Zakon-o-porezu-na-dobit (17.05.2021.)
4. Zakon o posebnom porezu na duhanske proizvode (pročišćeni tekst), NN 136/2002, dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2002_11_136_2195.html (17.05.2021.)

Direktive:

1. EUR LEX, Council Directive (EU) 2016/1164, of 12 July 2016., laying down rules against tax avoidance practices that directly affect the functioning of the internal market, Bruxelles, 2016., dostupno na: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2016/1164/oj (23.06.2021.)

Priručnici/brošure:

1. Balog, A., Lešić, D., Temelji poreznog sustava: priručnik za studente, Veleučilište Baltazar,Zaprešić, 2021., dostupno na: https://www.bak.hr/datastore/file/1813/Antal-Balog-i-Dario-Lesic-Temelji-poreznog-sustava-prirucnik-za-studente.pdf (16.05.2021.)
2. Jančijev, Z., Supić, J., Hrvatski porezni sustav – priručnik/brošura, Ministarstvo financija i Porezna uprava Republike Hrvatske, Zagreb, 2016., dostupno na: https://www.porezna-uprava.hr/HR_publikacije/Prirucnici_brosure/PorezniSustav_2012.pdf (21.05.2021.)

Vodiči:

1. Institut za javne financije, Uvod o porezima: porezni vodič, 2007., dostupno na: http://www.ijf.hr/porezni_vodic/1-07/1.pdf (21.05.2021.)

Izvješća:

1. FATF, FATF Annual Report 2019-2020, FATF/OECD, Paris, 2020., dostupno na: https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/brochuresannualreports/FATF-annual-report-2019-2020.pdf (13.06.2021.)

Internetski izvori:

1. FATF, Who we are, 2021., dostupno na: https://www.fatf-gafi.org/about/ (10.06.2021.)
2. G20, Working Groups; Finance Track, 2021., dostupno na: https://www.g20.org/italian-g20-presidency/working-groups.html (15.06.2021.)
3. OECD, About; Who we are, 2021., dostupno na: https://www.oecd.org/about/ (10.06.2021.)
4. OECD, Topics; International Taxation, 2021., dostupno na: https://www.oecd.org/g20/topics/international-taxation/ (10.06.2021.)
5. Thelittlecollection, Definicija rizika nadležnosti, 2021., dostupno na: https://hr.thelittlecollection.com/jurisdiction-risk-18609 (20.06.2021.)

11. Popis tablica

Tablica 1. Stečeno privatno bogatstvo na računima u poreznim oazama svjetskih regija, u 2011. godini (u bilijunima američkih dolara)……14

Tablica 2. OECD lista/popis 50 zemalja koje se pojavljuju u različitim popisima poreznih oaza, iz 2000. godine, prema teritoriju na kojem se nalaze……21

Tablica 3. Države, teritoriji i jurisdikcije s offshore centrima……31

12. Sažetak

U radu je bilo riječi o poreznim oazama u kontekstu suvremenog poslovanja. Za potrebe navedenog najprije su se definirali oporezivanje i porezi, današnji porezni sustav i njegova obilježja, podjela poreza, te načela i učinci oporezivanja. Nadalje, definirale su se porezne oaze, povijest njihova nastanka, karakteristike i obilježja, vrste i popis poreznih oaza, rizik od nadležnosti i popis/liste poreznih oaza u svijetu, potitivni i negativni učinci, te budućnost poreznih oaza. Objašnjava se i porezna evazija i njeni pojavni oblici, poslovanja offshore financijskih centara i offshore kompanija, međunarodne institucije za nadzor nad poreznim oazama: Međunarodni monetarni fond, Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj, Grupa za financijsku akciju protiv pranja novca, te Radna skupina G – 20. U radu su se prikazale najpoznatije afere poreznih oaza, afera "Paradise Papers", i afera „Panama Papers“, te se objašnjavala porezna evazija u Republici Hrvatskoj.

Ključne riječi: porezne oaze, porezi i porezni sustav, učinci poreznih oaza, porezna evazija, offshore financijski centri, offshore kompanije, međunarodne institucije za nadzor poreznih oaza, afera „Panama Papers“, afera „Paradise Papers“, porezna evazija u Hrvatskoj

13. Abstract

The paper discussed tax havens in the context of modern business. For the purposes of the above, taxation and taxes, today's tax system and its characteristics, the division of taxes, and the principles and effects of taxation were first defined. Furthermore, tax havens, history of their origin, characteristics and features, types and list of tax havens, risk of jurisdiction and list / lists of tax havens in the world, positive and negative effects, and the future of tax havens were defined. It also explains tax evasion and its manifestations, the operations of offshore financial centers and offshore companies, international institutions for the supervision of tax havens: the International Monetary Fund, the Organization for Economic Cooperation and Development, the Financial Action Group against Money Laundering, and Working Group G - 20. The paper presents the most famous tax haven scandals, the "Paradise Papers" scandal, and the "Panama Papers" scandal, and explains the tax evasion in the Republic of Croatia.

Keywords: tax havens, taxes and tax system, effects of tax havens, tax evasion, offshore financial centers, offshore companies, international institutions for the supervision of tax havens, the Panama Papers affair, the Paradise Papers affair, tax evasion in Croatia